

PENNADOU-LENN

evid

Skoliou Breiz

2

dibabet gand
A. Keravel

skeudennou gand
R.-Y. CRESTON,
J. DECAUX, F. AR GOAILL,
P. HERBERT, P. PERON.

Eil kelhiad-studi

Skol Vreiz - Niverenn 27 - 1971

EVID AR VREZONEGERIEN

Da dalvezoud evid an oll :

- **PENAOZ LENN AR BREZONEG**
(10 Taolenn ; eul leorig 16 pajenn)

Da dalvezoud evid ar Henta Kelhiad-studi :

- **PENNADOU-LENN EVID SKOLIQU BREIZ, I**
dibabet gand A. Keravel.
(19 Pennad ; eul leorig 48 pajenn, skeudennaouet)

- **STROBADOU « SKOL AR BREZONEG » :**
Niv. 16 (Penaos e oe poblet Breiz, gand Ar Gallo ha Keravel)
Niv. 20 (Barzonegou ha pennadou berr)
Niv. 25 (Kenstrivadeg brezoneg 1964)
Niv. 26 (Pennadou brezoneg-krenn).

Da dalvezoud evid an Eil Kelhiad-studi :

- **PENNADOU-STUDI EVID AR VACHELOURIEZ**
(« Skol Vreiz, Niv. 8 B, er-mêz an dastumadenn).
Eul leorig 48 pajenn, 20 pennad ennañ, da veza studiet e sell tremen arnodenn vrezoneg ar Vachelouriez.
- **Oberennoù lennegezh :**
Jakez RIOU : Geotenn ar Werhez
— : Nomenoe-oe !
Fañch AL LAY : Bilzig
Jakez KERRIEN : Ar Roh Toull
P.J. HELIAS : War drêz ha war veg
— : Divizou eun amzer gollet
— : Marvailloù ar Votéz-tan

Leoriou da veza goulennet digand **SKOL VREIZ** :
« Skol-Vreiz », Run-Avel, 29 N PLOURIN-MONTROULEZ

Tangi MALEMANCHE

Bez ez eo, a-dra-zur, Tangi Malemanche unan euz ar brasa skrivagnerien vrezoneg.

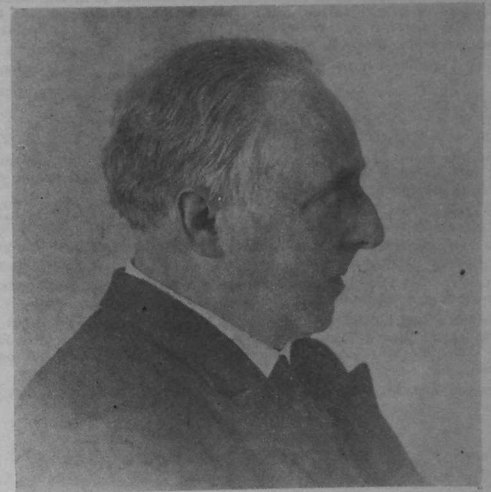
Daoust dezañ beza bet ganet e Saint-Omer, Tangi Malemanche a oa Breizad a-berz e dad, diazezet e lignez e Breiz abaoe ouspenn daou gantved : e dad-you a oe Mêr Brest dindan Loeiz XVI ha dibennet e oe da vare ar Spont-braz, e-pad an Dispah.

Adal e zaouzeg vloaz, e vevas Tangi Malemanche etre ti e dud, e Brest, hag eur maner bian a oa dezo, er Rest-Lomaria, e parrez Plabenneg (Bro-Leon).

Er vilin vian a oa e-kichen ar Rest e teskas ar brezoneg, o klevoud gwreg ar miliner, Mari Rous, o tezevella dezañ marvailloù ha rimadelloù giz ar vro.

Skoliet e oe Tangi Malemanche e Lise Brest. Echui a reas e studiou e Pariz, hag er gêr-mañ e chomas evid e labour.

Ma ne zistroe ket gwall aliez Tangi Malemanche da vro e yaouankiz, e talhas a-hed e vuez eur garantez stard evid yez ha teñzoriou spered ar bobl, e-noa desket diwar muzelloù Mari Rous.

Gouestla reas eul lodenn vad euz e amzer dieub da zevl peziou-c'hoari e brezoneg, ha ne oent embannet, an darn vrasa anezo, nemed hir bloaveziou goude m'oañt bet skrivet.

D'e bemp bloaz-war-nugent ez embannas Malemanche eun drama e « diou nozvez » : **Marvail an Enc Naounek**, a oa bet c'hoariet evid ar wech kenta e maner ar Rest, - Mari Rous hag an oberour e-unan e-touez ar c'hoarierien

E 1903, e krouas ar henta kelaouenn lennegel e brezoneg : « **Spered ar Vro** ». Ne badas ket ar gelaouenn-ze avad da zond er-mêz en tu all d'he federved niverenn.

Diwar neuze, e chomas Tangi Malemanche heb embann oberenn c'hoariva ebed betek 1923, pa oe moulet gantañ e-unan-penn « **Gurvan ar Marheg Estranjour** ».

E 1931, **Ar Baganiz** a oe embannet gand « **Gwalarn** ». C'hoariet e oa bet ar pezh-c'hoari e brezoneg, e Ploueskad, ar bloavez-se, e-pad an hañv, goude beza bet diskouezet e galleg, e Pariz, eun nebeud miziu kentoh, en « Théâtre de l'Œuvre ».

Ne deuas er-mêz pezh-c'hoari all ebed ken e brezoneg ahann da 1942, pa oe kavet war ar gelaouenn « **Sav** » an arvest : **Cwreg an Toer**, hag ar bloaz warlerh eil arvest **Salaun ar Foll**.

Abaoe an eil brezel eo bet embannet « **An Antekrist** » (gand ar gelaouenn « **Al Liamm** ») hag eil voulladur « **Gurvan** » (gand « **Emgleo Breiz** », e 1959).

Bez e heller menegi, ahendall, barzonegou, bet moulet war ar gelaouenn « **L'Hermine** », etre 1898 ha 1904, ha war « **Spered ar Vro** ».

Eur pezh-c'hoari, « **An Intañvez Arzur** », a zo chomet diembann-krenn betek-bremañ, hag ive skrid brezoneg **Salaun ar Foll**.

Ahendall, eun toullad skridou e galleg euz Malemanche a zo bet embannet : troidigeziou er yez-se euz **Salaun ar Foll**, **Marvail an Ene Naounek**, **Ar Baganiz** ha **Gurvan**, hag eun nebeud kontadennou (1). Da venegi ive : **le Memento du Bretonnant**, kenteliou brezoneg (1907).

Bez o-deus peziou-c'hoari Malemanche eun dalvoudegez heb he far en ol lennegezh vrezoneg.

Mesket eo enno en eun doare iskiz ar Wirvoudelez hag an Huñvre, krizder darvoudou ar vuez ha kuñvder ar bed marzuz ijinet gand an den en e spered da helloud tehel kuit diouz ar bed diavêz m'eo staget ennañ dre e gorv.

Kement gwerzenn, kement linenn, koulz lavared, e strink diouto skeudennou ha liviou taer ka tener a beb eil, eur varzoniezh heb rikamanou hag a ya eeun en or hreiz gand implij brezoneg an oll.

Rag brezoneg Tangi Malemanche n'eo tamm ebed aozet a-ratoz-kaer evid displega traou « uhel », gand geriou dibabet evel perlez a-douez deg ha deg all. Ha koulskoude, perlez pristiuz eo e heriou, — kemeret avad er yez voutin, er yez pemdez, ha roet dezo eur galloud estlammuz.

Gand peziou-c'hoari Tangi Malemanche he-deus Breiz skridou a hell beza lakeet skoaz-ha-skoaz gand oberennou zo euz gwella skrivagnerien on amzer.

Bez ez int gwir C'hoariva ha gwir Varzoniezh, hag e n'eus forz peseurt bro all e vefe meulet dre oll an hini e-neus o zavet. Padal, n'eus ket bet roet da houzoud betek-eñ d'an darn vuia euz ar Vretoned ez eus bet en o zouez eur barz euz ar re vrasa.

Marvet eo Tangi Malemanche e 1953. Douaret eo bet e Dives-sur-Mer, e bro-Normandi.

(1) « **La Vie de Salaun qu'ils nommèrent le Fou** », d'e heul « **Le Conte de l'Ame qui a faim** », gand eur raskrid a-bouez evid anaoud menozioz an oberour (1926) : « **Le Patens** : **Gurvan, le Chevalier étranger** » (gand notennou ; 1945) ; « **La Tour de plomb** » (1934) ; « **Kou le Corbeau, le Monstre de Landouzan, Suzanne le Prestre** » (1946).

GURVAN AR MARHEG ESTRANJOUR

— 1 —

Digouez ar marheg

An traou a dremen en eur maner koz-koz euz Breiz-Izel, da vare ar Grenn-Amzer :

Itron ar maner, Aziliz, a zo gwall hlaharet ha gwall enkrezet : emañ ar hont gall Gifrez war he douarou, o laerez hag o taga he zud. Eur bagadig gwizien hepken a zo chomet feal outi. Urwaz, gouarner ar maner, a zo o paouez diskleria da Aziliz ne hello ket he divennou-rien padoud da zerhel penn ouz al laeron, niverusoh ma 'z eo ar re-mañ.

An deiz-se, ar glahar a zo kreñvoh eged biskoaz e kalon Aziliz : seiz vloaz a zo, dres, da Wener ar Groaz, he fried, an aotrou Gurvan, ne oe ket gwelet o tistrei diouz eur hrogad-emgann a-eneb ar roue Lodo-vig... Eur horv, avad, a oe kavet er hoad, korv eur marheg mahagnet, loen hag armou an aotrou Gurvan en e gichenn. Daoust ma ne oad ket evid anaoud anad Gurvan en hini maro, e oe soñjet ne helle beza nemetañ... Aziliz a zoug kañv abaoe...

Ha setu ma teu, eur gwenervez all ar Groaz, eun iskiz a varheg, skuiz-divi, eur gouel du war e zremm, da houlenñ digor ouz dor-borz ar maner...

Emeur e sal-draoñ ar Maner.

TUD AR C'HOARI :

GLANHAEL, *telenner koz, dall*. — AZILIZ, *itron ar maner*. — URWAZ, *gouarner ti Gurvan*.

.....
Tost er-mêz e klever eur zon korn.

AR PORZIER *er-mêz*
A 'ta, evez !

GLANHAEL
Petra c'hoarvez ?

URWAZ goude beza sellet er-mêz
"Tal ar porz eur marheg,
eur mevel war lost e gazeg

AZILIZ

Heb mui ?

URWAZ
Heb ken.

AZILIZ

5) Petra fell de' ?

AR PORZIER a antre
Digemer en ano Doue.

AZILIZ

Moarvad enebour ?

AR PORZIER

Kentoh estrañjour
a gav din. Neb tro ne welis,
neb leh, e neb giz,
doare ken iskiz.

10)

Du eo penn-da-benn,
bizach, bleo, krohenn,
dillad ha boutou,
harnez hag armou ;
15) hag endro d'e benn eur gouel du
ya gand an avel a beb tu.

AZILIZ

Euz e zoare me ne ran forz,
ma 'n-deus gantañ sin ar hristen.

AR PORZIER

20)

Bez' en-deus, an dra zo serten,
war e skoed eur groaz livet gwenn.

AZILIZ

Kas-eñ e-barz.

AR PORZIER en eur vond kuit

Laosk-eñ er porz !

AR MARHEG ESTRANJOUR a antre, gantañ e varh, war e
lerh PERIG. Dioustu goude ma 'z int antreet, eur mevel bennag a gas
ar marh er-mêz.

AR MARHEG ESTRANJOUR a zo eun den 30 vloaz, posteg e
doare, evitañ da veza treud kenañ. E wiskamant a zo eur seurt porpoant
burell du-loued, hir beteg an daoulin. Ouz e greiz eur gouriz ler, digleze
ar feur anezañ. War e benn eur gouel du, moan a-walh evelato, ma
temveler e vizach krazet, eur gleizenn vraz e-kreiz e dal. Dreist ar
gouel eun talgenn hag eur gribenn houarn.

PERIG, eur paotrig 15 vloaz, diskabell ha diarhenn, a zo gantañ,
evid e harnez brezel, eun dornad bizier lemmet ha kaledet o beg.

Ar marh — du e liou — zo eul loen karr teo hag hirroleveg,
kabestret ha dibret gand lerennou ha kerdin.

AR MARHEG
Yhed ha joa, tud an ti-ma !

AZILIZ
Ha dond a rez heb trubardiz ?

AR MARHEG
25) Heb trubardiz on deut ama.
Gwall bell e valeis

e peb bro, e peb andred ;
ha va fenn a zo skuiz,
ha va halon dismantret.

AZILIZ
30) Neuze, marheg kêz,
en em lak en êz
ha deus d'azeza.
Ho 'ta, plahed, Barba, Deda !

BARBA ha DEDA a antre hag a ra war-dro AR MARHEG.

GLANHAEL
35) Gand va han adarre
me da rento laouen.

AZILIZ
Me oar eul louzaouenn
hag az lako pare.

Hag ez azezont oll : ar MARHEG war-gleiz, AZILIZ ha GLANHAEL a beb kostez, URWAZ a-dreñv dezañ ; PERIG, BARBA ha DEDA war-zeou dirag an daol.

(Ar re genta a gomz uhel ; ar re all izel avad. Evelse, ar zervijerien a glev o mistri, hag ar re-mañ ne glevont ket ar zervijerien.)

(Pennad all da heul.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

- **Marheg** : den a noblañs, bet digemeret ez yaouank en Urz ar v/Marhegouriez ha roet dezañ neuze ar gwir da zevel war varh evid stourm er brezel. — **Marheger** : den savet war eur marh.
- **ar Grenn-Amzer** : ar maread-istor etre an **Henamzer** (« Antiquité ») hag an **Amzer-Vremañ**, - d.l.e. ar marevez etre ar **Vived** hag ar **XIVved** kantved.
- **ar hont gall Gifrez** : ar Frank Guiffert, Kont a Boatou.
- **gwizien** : meur a w/gwaz ; — **gwaz** : den dindan eun Aotrou, eun noblañs a renk uhel ; « vassal ».
- **eun iskiz a varheg** : eur marheg souezuz an doare anezañ.
- **telenner** : an hini a c'hoari war an d/telemn (« harpe »).
- **A 'ta !** = Ahanta ! Ahan ! Oho !
- (5) **Petra fell de' ?** = Petra fell dezañ ?
- **porpoant** = porpant, chupenn.
- (16) **eur gouel** (pe : eur ouel) : eun tamm gwriad, — amañ, eun tamm danvez skañv, treuzweluz awalh, peogwir e temweler evelato dremm an den ; — **demweled** (pe **damweled**) : gweled tamm pe damm, daoust ma n'eo ket anad-tre.
- (21) **skoed** : benveg-divenn, anezañ eur blakenn houarn, a veze douget gand ar vrezelourien ouz o breh kleiz (« écu », « bouclier »).
- **posteg e doare** : kreñv, mentet kaer.
- **digleze ar feur anezañ** : ar **gouhin** (pe **gouin**), heb kleze, a-ispill ouz gouriz an den ; — **feur pe gouhin** : ar pez a dalvez da zastum eul laonenn, kleze pe gourgleze (kontell vraz a vrezel).
- **eur g/kleizenn** : roud eur gouli, eur h/gloaz.
- **talenn** : kelh houarn, lakeet endro d'ar penn hag o tiskenn eun tamm bennag war an tal, ha war an dioukouarn.
- **harnez brezel** : paramantadur, sternadur evid mond d'an emgann.
- (27) **andred** : leh.

Anken am ren,
Ankou am doug

AZILIZ

Bremañ, evel deread,
lavar deom ano da dad.

AR MARHEG, *abafet*

Ano va zad ?

40) AZILIZ *da HLANHAEL, kuzulig*
Eun emzivad.

D'ar MARHEG

Ha te 'z-peus kerent, bugale ?
Eun ti ? Lavar.

AR MARHEG

N'ouzon dare.

AZILIZ

45) Koulskoude, va mignon paour,
eur wreg az-peus, pa welan
ouz da viz eur walenn aour ?

AR MARHEG *gand eun evez bennag*

Eur walenn ? Eur wreg ? Pa zoñjan...
Me n'ouzon ket... Me n'ouzon ken !

Hag e kouez abafet adarre.

AZILIZ *chijet an tamm anezi*

Neuze peseurt eo da lezenn ?

AR MARHEG

50) Anken am ren,
Ankou am doug ;
Anken gand he fenn,
Ankou war e choug.
ANKOU hag ANKEN
a zo va lezenn.

An oll a zav spontet.

BARBA

Va Doue !

DEDA

55) Kleved a rit-hu ?

PERIG, *sioul*

Petra souezuz e kement-se ?
ANKOU zo ano e varh du,
hag ANKEN, hini e gleze !

AZILIZ, *en eur argila*

Na pe gomzou... ! Out-te maro ?

60) GLANHAEL *en eur dostaad*
O peseurt mouez... ! Out-te beo ?

AR MARHEG

Beo on pa n'on ket maro ;
maro on pa n'on ken beo.
Va intento neb a garo,
Va stad avad a zo garo !

PERIG *a stok ouz e dal en eur ziskouez e vestr*

65) Aze, sellit, ar gouli koz
a-dreuz e dal. Hennez zo kaoz
dezañ da zistag' a-wechou
diotachou !

AZILIZ *a vouez izel*

70) Bennoz Doue gand ar paour kêz,
e skiant vad zo redet er-mêz !

A-neuze e komz hi truezeg ouz AR MARHEG.

Hag a beleh e teuez ?

AR MARHEG

75) Pell du-hont, en eun enez,
war an douar estren
edon gand ar binijenn
setu meur a vloavez.

AZILIZ

80) Estrañjour, lavar din-me :
pe gaoñ iskiz,
pe hlahar griz,
war da gorr hag en da ene,
pe binijenn a renez-te ?

AR MARHEG *spont ennañ*

Na houlenit tamm, na houlenit tra ;
Doue ra mad kement a ra.
Na houlenit tra, na houlenit ket :
me zo an hini a ya dre ar bed,

- 85) dall, bouzar ha mud
e-keñver an dud.
Eur gouel teñval
a gloz va zal.
Eur helh houarn
a gloz va skouarn.
90) Eul liamm gwadeg
a gloz va beg.
Hag an terrupla le
toutet dirag Doue
95) a gloz va horv ha va ene.

Hag e kouez mantrel braz.

Eur mintin kaer, pa dremenas...

BARBA *da* BERIG

Te avad oar da viannañ
perag emañ ar gouel gantañ ?

PERIG

- Meur a zen p'o-deus goulennet
zo bet gantañ gwall gempennet.
100) Meur a hini o klask gouzoud
en-deus greet de', gand troad e lañs,
lonk' o zeod 'barz 'n o gouzoug.
N'am-boa ket c'hoant kaoud memez chañs !

DEDA

Evelato te oar piou e' ?

PERIG

- 105) Ya sur, hennez zo va mestr-me.

BARBA

Da vestr eo, an dra zo serten ;
mez n'eo ket e an' kement-se !
Eun an' en-deus mar deo kristen !

PERIG

Ha perag hoaz her goufen-me ?

- 110) Eur mintin kaer, pa dremenas
er hoad m'edon o klask kistin,
ker brao, ker braz war e varh braz
ma kuze 'n heol a-dreñv d'e gein,
n'em-eus ket goulennet piou oa ;
115) dioustu avad 'm-eus soñjet din :
« Me a yelo da heul hema. »
Ha goude, gantañ pa 'z on bet,
goude, pa 'z om en em gavet

- o vale d'an neh ha d'an traoñ,
 120) dre al lanneg ha dre ar hoad,
 en henchou fall, en henchou mad,
 en deziou gouel, en deziou kaoñ,
 n'em-eus ket goulennet muioh,
 ha me zo eet gantañ pelloh.
- 125) Eñ zo va mestr, m'hel lavar krenn ;
 dreistañ n'eus tra, dreistañ n'eus den.
 Eñ zo mad, eñ zo kaloneg ;
 eñ zo dispont ha direbech.
 Eñ zo gouizieg, eñ zo desket ;
 eñ zo paotr fin ha me n'on ket.
- 130) Eñ a zo fur, eñ a zo kre ;
 eñ a gomand ha me a zent ;
 pa blij gantañ mond en e hent,
 eñ gerz a-raog ha me a-dre.
- 135) Kent ha ma halv me oar sevel ;
 kent ha ma komz me oar tevel.
 Pa hourhemenn eun dra bennag,
 ez an d'ober heb klask perag.
 Pa vez dilavar, trist e benn,

- 140) me jom didrouz en e gichenn.
 Eñ zo va mestr, me e vevel ;
 me ya d'e heul heb mui goulenn ;
 me henn heulio bete mervel.
 Eñ zo va mestr, ha netra ken !

Tangi MALEMANCHE.

(Gurvan, ar Marheg estrañjour ⁽¹⁾, Devez kenta.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

ANKEN AM REN

- (38) **evel deread** : evel m'eo dleet ober.
 — **chifet** : hegaset eun disterra.
 — **argila** : souza, mond war-gil, war-dreñv.
 — **A-neuze** : diwar neuze, hiviziken.
- (74) **edon gand ar binijenn** ; — eur binijenn galed a oa bet roet dezañ da houzañv gand eur manah, pa oa bet o vrezelekaad eun devez divennet (gwener ar Groaz).
- (80) **a renez-te** : a rankez seveni ha gouzañv.
 (92) **a gloz va beg** : a vir ouzin lavared peb tra.
 (93) **an terrupla le** : ar spontusa bromesa douet.

EUR MINTIN KAER...

- (99) **gwall g/kempennet** : kannet, kastizet.
 (101) **greet de'** = greet dezo ; — (107) **e an'** = e ano.
 (109) **her goufen-me** : e ouezfen an dra-ze.
 (135) **Kent ha ma halv** : araog ma 'z on galvet gantañ.

(1) Moullet gand an oberour e-unan, e 1923 ; adembannet gand Emgleo Breiz, e 1959.

Me eo ar prins Alan...

(Digouezet eo e ti Del Falhan ⁽¹⁾, — war arvor ar Vro-Bagan, — eun den gwisket gand dillad ruz, martolod war vourz eul lestr saoz o paouez ober pense... En doare ma respont ar martolod d'he goulennou, e teu Del ar Baganadez da gredi ez eo ar paotr mab eur roue... Da genta e tiroll ar martolod da c'hoarzin, hogen, dre fent, setu ma tispleg goude d'ar plah yaouank :))

**Me zo ar priñs Alan, e vab d'ar roue Mizer.
Evid e wir bennher tro-war-dro em anver.
'N eur zeni va zrompill pa 'z an dre ar ruioù,
ar merhed a zired en eur grial « Pillou ».**

- 5) **Va loen zo a ouenn vad ha n'en-deus ket e bar,
e-barz an oll gontre, ken hir m'eo e ziskouarn.
Evel deizioù d'ar bloaz dilladou a zo din ;
ken brao int-i avad, m'o gwiskan en tu gin.
Peziou arhant am-eus, peziou aour d'ober teil.**
- 10) **mez eur hoz gwenneg toull zo gwelloc'h em godell.
Pa vez naon ganin-me, n'am-eus nemed paouez,
ha war eun doubier hlaz e farder va banvez :
lostou kaol da frikoad ha panez da gig rost,
hag ar hlered a verv e-barz ar feunteun dost.**
- 15) **Pa vo marvet va zad, ha d'am zro pa vin roue,
e-barz va Parlamant e rin al lezenn-ze :
diwar goust e velif peb marhadour pillou
a lonko leun e gov a gig hag a stripou.**
- 20) **Pa grevin, va gwele a ray din eun arched.
Va bez a vo kleuzet e penn all ar vered,
ma 'z in e-barz an toull, na mui na nebeutoc'h
eged an oll rouanez bet interest kentoc'h.
Me eo ar priñs Alan, e vab d'ar roue Mizer...
Neb a lar ar hontrol, n'en-deus nemed ober !**

Tangi MALEMANCHE.
(Ar Baganiz, embannet gand Gwalarn, 1931.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

— **Bro-b/Pagan** : ar vro war arvor Hanternoz Goueled-Leon, etre Brignogan ha Plougerne. Tud ar vro-ze : ar **Baganiz** ; eur vaouez : eur **Baganadez**. — Tremen a ra ar pezh-choari « **AR BAGANIZ** » war arvor Kerlouan, en XVII^{ved} kantved.

(2) **e wir bennher** : e heritour gwirion. — **em anver** : a roer din da ano. — (12) eun **d/toubier** : eun toal, — **lien** da holoù an daol-debri. — (14) ar **belif**, pe **beli** : an hini a rente ar justiz en ano roue pe noblañs (« bailli »).

(1) Bezet soñj euz ar pennad all tennet euz ar *Baganiz* : « Ar Vro en tu all d'ar mor. » (*Pennadou-leon*, I). — En em gompren a ra ar Vreizadez hag ar martolod, hemañ o veza eur Hernevad euz Breiz-Veur hag oh implij eur yez damheñvel euz ar brezoneg : d'ar mare ma tremen an traou, beo e oa hoaz ar herneveg, yez Kerne-Veur...

Fañch AL LAY

Bet ganet e 1859, e Lokireg (Bro-Dreger), martolod e dad, Fañch Al Lay (François Le Lay), da heul e studiu, a deuas da gelenner.

Goude daou-ugent vloaz e Pondi, e tistroas da Lokireg, e ti e yaouankiz, stok ouz ar porz.

Mêr e gomun etre 1925 ha 1935, Fañch Al Lay a varvas e 1937.

Ouspenn labouriou istor e galleg diwar-benn Bro-Bondi, savet e-neus Fañch Al Lay eun toullad a varzonegou e brezoneg, bet moulet war gelaouennoù etre 1895 ha 1924, ha, dreistoll, unan euz ar henta romantou skrivet en or yez, unan euz ar re blijusa ive : **Bilzig**.

Skeudennet e-neus ennañ, en eun doare eeun ha fromuz kenañ, bugaleaj ha yaouankiz an emzivad Bilzig, poaniou ha trevelloù e eilvamm, Izabel, an intañvez kaloneg, hag e tispleg dirazom darvoudou glaharuz pe fentuz e gêriadennig, evel m'e-neus o bevet e-unan, p'edo en oad Bilzig.

Anad eo, e ervorennou eo a zo dastumet eno gantañ, dindan istor ar paotr o vev pevar-ugent vloaz kentoc'h. Gwir eo, bez e heller goulenn ha disheñvel-braz e oa ar vuez pemdezieg e troioù ar bloavezioù 1870 ha d'ar mare lakeet gand Fañch Al Lay evid yaouankiz Ifig Tangi, lesanvet Bilzig ?...

Ober a ree Fañch Al Lay gand yez e gornig-bro, brezoneg Treger mesket gand elfennoù brezoneg Leon. Eun oberenn brisuz eo Bilzig evid anaoud ar gerioù o tenna da draou ar mor, da labour ar besketerien, d'ar hredennoù ha d'ar boazioù koz.

Bilzig, bet moulet al lodenn genta anezañ war ar gelaouenn « **Buhez Breiz** », e 1924, a deuas er-mêz e stumm eul leor ar bloaz warlerh, e ti Ar Goaziou, e Kemper.

Gand aotre an Ao. J. Le Lay, Enseller-meur ar Skolioù, mab da oberour **Bilzig**, al leor a zo bet advoullet dre aked « **Emgleo Breiz** », e 1963, gand skeudennou Fulup Ar Goall. — Eun toulladig euz pennadoù lodenn genta **Bilzig** a zo bet embannet gand « **Ar Falz** » evid ar skolioù, e 1961.

Bilzig o teski e vicher
Skeudenn gand Fulup AR GOAILL

Ar besketerien

(Kemeret eo bet Bilzig da vous gand kabiten ar Gwennili, Saig Jelvest. « Gonid a raio e vara, dorn a raio d'e vamm evid delher he ziegez... Eun devez marteze, Izabel ne ranko ken mond gand he bouteg euz an eil komanant d'eben, da werza he hregin. » (1).)

Evuruz ha laouen en em gave Bilzig war « ar Gwennili ». Ha koulskoude, eur vuez poaniuz a oa an hini a rene eno gand Saig Jelvest hag e zaou vartolod, — vuez tenn ar besketerien...)

E-pad ar goañv, Saig Jelvest a ree ar besketez a-hed an aot, gand rouedou stank : drag pe zein.

Gand an drag e peskete pleized, lizenned, balbuenned, toulboud, reed, touilled a beb liou : touilled-trêz, touilled-rouz, touilled-spin. Baha a ree en e zein pesked-red : broged, meilli.

E-pad an hañv, dilezet an drag hag ar zein, ar Gwennili ah-ee pell er-mêz endro d'ar Velevenn, d'ar Gorjegou, pe war bazennou Treoger da lakaad e gevell, da stigma e gerdin higennou hag e rouejou boull evid pesketa siliou, reed ha retoned. mor-histi, travanked, legistri, givri-mor.

Arhant a honezer, med garo ar vicher : er vuez-mañ netra evid netra !...

E-pad ar goañv, taolet an drag er-mêz, rankoud a reer he jacha euz goueled ar mor, tenna anezi er vag. Ha pa vez yen an amzer, gleb an dillad, kropet an daouarn, an ivin-reo er bizied, m'henn asur deoh, n'eo ket ar vicher eun dibab evid eur pennher pinvidig. Ha pa yud, pa skrij an avel en drisou, en obañchou, ne vez ket brao kennebeud beza er vag, dindan ar glao, dindan strinkadennou an tarziou-mor.

Ma ! petra oh-c'hwil ganet ? Leve oh-eus-c'hwil ? Marteze den a wad uhel ? Ket. Ma ! red eo neuze deoh gonid ho para gand c'hwazenn ha skuizder ho korv : red.

Ar martolod, gonid a ra e hini o ruillal e gory dizamant, heb klemm, a-hed an devezioù, an nozvezioù, dindan an oll amzer, evid tapoud pesked da werza d'an neb o faeo. Anez da ze ?... Bara, na kig, na krampouez ne vo war blankenn an ti, hag en tier an dud a vor peurvuia enne a-leiz a vugale, hir ha lemm o dent.

An arhant a gompez ar boan, a livirit-hu. Gwir, gaou ?... Evel-kent ar boan a zo eun tamm, eur bastell euz ar vuez muchet gand skuizder an izili, hag aliez gand enkreuz ar galon. Ar gwenneien a roit

(1) E « hanter-lodenn » a honez Bilzig e bourz ar Gwennili : eun tammig skoazell da Izabel eta evid sevel he bugale.

da Zaig Jelvest evid e besketerez, na petra o-deus bet koustet deoh, den pinvidig? Hag, e-pad ma 'z-oh en ho kwele, kousket mad, e riskl e vuez Bilzig, ar paotrig a drizeg vloaz, a zo dindan ar glao pe ar gwall-amzer o pesketa evidoh al legestr, ar havr-mor a zebrfet d'ho lein pe d'ho koan.

∴

...Ma 'z-eo evuruz Bilzig, laouen meurbed oh ambarki e bourz ar *Gwennili*, gwall figuz e vefe bet ar paotr, ma ne vije ket stad ennañ : mall a oa war e blas. Mous e bourz ar *Gwennili*, gwella bag a oa e-barz ar porz, hag he habiten, brudet ar gwella e-touez ar re wella euz ar besketerein hag ar vartoloded !

Saig Jelvest, ar habiten, a oa eur gwaz, ma oa unan : eun den a c'hweh troatad, ledan e houq ; e zaouarn, diou holvaz ; a-blom war e dreid, e ziou votez-koad, heb gaou, a oa heñvel ouz diou laouer-doaz ; e benn, ront ha moal evel eur vilienn, a oa garlantezet a vleo, ruz gwechall, dislivet bremañ, ho-pije lavaret livet gand dour saon ; e fri ledan a oa digor-frank ; ha dindan e ambrankou loued ha dru, daou lagad bian a skede lemm, gwer-hlaz, siket don gantañ en e benn. Stagit ouz groñj Saig eun trohad baro, loued ive, ledan evel eur bal, rust evel sekrep, hir ha fonnuz evel foenn er prad doureg ; eur chod dezañ, peurvuia e chod kleiz, koeñvet gand eur chik ken teo hag ho piz-meud, ha,

p'am-mo lavaret deoh penaoz den biskoaz ne glevas Saig Jelvest, memez e-kreiz ar gwaso digouez, o sevel e vouez eur wech uhelloh eged eben, eh anavezfet perhenn ar *Gwennili* kerkoulz ha me.

Diwar *Bilzig* ⁽¹⁾,
gand Fañch AL LAY.

GRIU HA TROIU-LAVAR

ANOIU PESKED. — pleized : « plies » ; — lizenned : « soles » ; — balbuenned, pe barveneged : « barbues » ; — toulboud : « turbots » ; reed (ha retoned) : « raies » ; — touilled : « roussettes », « chats de mer » ; — broged : « bars » ; — meilli, pe meilled : « mulets » ; — siliou : « congres » ; — morhisti, - mor-hast : « há », « peau-bleu » ; — travanked : reed braz ; — givri-mor, « langoustes ». — (Anoiu pesked evel m'int bet klevet, e Lokireg, gand F. Al Lay).

ANOIU KERREG : ar *Velevenn*, ar *Gorjegou*, *Bazennou Treoger*, a zo kerreg er-méz da aocheier Sant-Yann-ar-Biz ha Trebeurden.

BREZONEG BRO-DREGER : a zebrfet = a zebrfot, a zebrot, a zebroh ; — eh anavezfet = ez anavezot, ez anavezoh (Amzer-da-zond).

A-HEND-ALL :

— rouedou-stank : rouedou (rouejou) gand maillou bian ha niveruz ; — rouedou boull : rouedou gand maillou ledan.

— baha pesked : o faka gand eur v/bah, eun higenn vraz ; — pesketa.

— bazenn : pladenn kerreg dindan vor, bas an dour warni, d.l.e. n'emañ ket don eno.

— e g/kerdin-higennou ; — kordenn-higennou : linenn hir gand eun toullad mad a higennou stag outi (« palangre », « ligne dormante »).

— kropet : nammet, notet, evel ha pa vefent seizet, diéz o lakaad da finval.

— ivin-reo, pe ivin-revet : poan e-barz ar biezid, diwar riou braz, yenijenn galed.

— strinkadennou : poultrenn-vor a zav diwar gribenn ar hoummou pa vez kreñv an avel, ha pa strink an tarz-mor ouz ar herreg pe ouz ar vag.

— leve : ar h/kampi, an « interest » gonezet gand eur yalhad arhant prestet ; — amañ : madou, danvez.

— dizamant : heb damant, heb truez, heb teurel evez (ouz ar skuizder).

— plankenn an ti : ar plankenn ma veze dalhet ar bara warnañ, en tiez war ar méz, gwechall.

— eur b/pastell : eun tamm, eul lodenn, eun trohad.

— muchet : muzuliet diwar-weled (amañ : dre forz poania).

— diou h/golvaz ; — golvaz : tamm koad plad ha ledan ma prad ar merhed gantan an dillad a vezont o walhi, er poull-kanna.

— laouer-doaz, pe laouer-daol, pe neo-doaz : beol pe kased ma veze an toaz meret ha lezet enni da h/goi.

— ambrankou, pe abrantou, pe mourrennou-lagad : barrennadou bleo a-uz d'an daoulagad.

— siket : sanket.

— groñj : elgez.

— sekrep : geotenn rust ha kaled, a ziwan er prajeier, war ribl an dour, hag a dalvez d'ober liammou (notenn gand F. Al Lay).

(1) Eil vuolladenn, embannet gand *Emgleo Breiz*, skudennou gand F. Ar Goall, 264 p., Brest, 1963.

Bilzig e bourz “ ar Gwennili ”

Bilzig, mous e bourz ar *Gwennili*, gand eur habiten evel Saig Jelvest, a oa lorch ennañ, ha nan-ee ken da c'hoari gand ar vugale all.

Tra pe dra en-deveze atao da ober er bagou : teuler dour euz luseo ar vag vraz gand ar skop ; lakaad ar goueliou, ar skoujet, an drisou da zeha ; larda ar wern, ar sté, ar poleou, astenn ar fard war ar bili evid o digwea ; divailla an drag pe ar zein evid o dresa ; kiltari, liva ar vag vian pe an hini vraz.

Ha Bilzig atao da heul e batron evel eur hi bian, ha Saig ive a gare gweled ar paotr en e gichenn, endro dezañ, o tond hag o vont, dever ennañ.

— Bilzig, gra an dra-mañ-dra... Red e vo ober an dra-ze, paotr... Ezomm a vo balan-bugel, raden... Erru an ampoent d'en em bourvezi a wial, a veüt : panerou, boutegou, manikinou, kevell, paotr, a rankfom ober e-pad ar goañv...

D'ar zul, goude an overenn-bred, leinet gand ar paotr, pe war ar pemdeiz, pa ne 'h-ee ket ar vag d'an aot, Bilzig a gerze dre al lanneier, hag e teue gantañ e veh a raden hag a valan-bugel : raden evid klenka, paka ar pesked hag o delher fresk, balan-bugel evid ober skubelinier da skuba ha gwalhi an diou vag.

E-pad an hañv, pa veze brao an amzer, an drag er-méz, Saig a zeske d'ar paotr e vicher : ober skoulmou, spisa eur penn-oser, eur greling, eur raling, ober eur strop, gwriad eur gouel freget pe e dakoni. Saig en-nevoa roet dezañ eun nadoz gwriad-gouel hag eur bomelenn.

Gwevn e izili, Bilzig a grape gand ar wern beteg he beg ; mond a ree a-haoliata war ar horn evid staga an añverguriou, selled ouz kreier ar poleou, ouz dalh ar sté hag hini an obafichou.

Saig, eur briz reud a avel anezi, ar varrenn-stur en e zorn deou, en e zorn kleiz ar skout vraz troet war an taked, a ziskoueze d'ar paotr penaoz dizaveli ar gouel braz, lofi dindan ar rizadoennou. Rust an amzer, groz ar mor, pa ranke ar *Gwennili* loveal en antre ar porz, evid aprou ar paotr, e batron a fizie ennañ ar varrenn-stur.

— Ahanta ! Bilzig, dit la levia ! Digor da zaoulagad ha frank, paotr. Krena a ra da zorn.

Ha Bilzig ennañ e-unan a lavare :

— Arabad eo koll an nord !

Araog an hanter-vare, an tarziou-mor a frege war ar Vran a beb tu d'ar *Gwennili*, enk meurbed ar ganol evid antren er porz, euz a gichenn ar Garreg-Kouet beteg beg ar Roh-Dañvad. Hag ar paotr a zalhe an nord, herr en e vag ; e lagad lemm, aketuz, a heulie red an taoliou-mor.

« Paravire » ! Hag en ampoent ma 'h-ee an taol da zifarlea :

« adieu vat » ! Ar *Gwennili*, skañv evel al lapous e baeron, pleget e listenn a-rez an dour, a zave en avel war gein ar wagenn, ha, dindan dorn ar paotr, sentuz, ar vag a vire a vourz evel eur gornigell. « Chañje eo »...

Sevel abred euz ar beure, hervez ar mare, chom e-pad an deiz, a-wechou e-pad an noz, dindan an amzer : setu doare ar paotr. Fall an amzer anezi, Saig dre druez :

— Ké da zisklaöia en tiller, ha buan, marmouz !

A-nebeudou evelkent Bilzig a bichotas tammouigou dillad da vond d'an aot. Saig a roas dezañ eur porpant lien gouel eouliet, eur martolod eur bragou ; Izabel a brenas dezañ eur botou-koad goloet hag a reas dezañ daou re loerou stamm ha pitouill ; unan all a roas dezañ eur hoz suroa : dreset e oe, adeouliet, ha setu Bilzig sternet evel eur gwir martolod.

Poent e oa : ar goañv a oa deut, rust ha kaled. Miz du, miz kerdu : glao, avel, tourmant ruz. Ar *Gwennili* koulskoude a ranke mond war an araog, Saig en-nevoa pemp bugel, e vartoloded kemend-all pe vuioh, ha Bilzig war e lersh a leze e ti Izabel tri a vugale hag a oa hir o dent ha don o hov.

Diwar *Bilzig*, gand Fañch AL LAY.
(Le Goaziou, 1925. — *Emgleo Breiz*, 1963.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

ANOIOU O TENNA D'AR BAGOU :

— luseo : toull, e goueled ar vag, er penn-adreñv, ma 'n em zastum ennañ an dour, a vez neuze taolet er-méz gand ar skop, eur seurt pal goad pe loa vraz (« écope »).

- **pole** : rod koad pe houarn, kleuzet an diavèz anezi gand eur garanenn (« rainure ») pe g/kanienn (« gorge »), ma hell eur gordenn riskla enni (« poulie »).
- **pomeleñn** : maneg ler o holoi palv an dorn, implijet pa vezer o wriad lien gouel (da helloud poueza war an nadoz vraz) hag a zo eun doare beskenn vraz e potin, dalhet gand eul lerenn war balv an dorn (« paumelle »).
- **kreier** : meur a g/krog.
- **taked** : peziad koad pe houarn, daou benn dezañ, staget ouz al H-tenn (« lisse », « bastingage »), hag a skoulmer warnañ kerdin zo.
- **tiller** : goudor (gwasked), war pont eur vag.

GOUELIOU HA KERDIN :

- **gouel** : ger gwregel, peurliesia, - gourel e Lokireg, hervez F. Al Lae.
- **skoujou**, pe **skoutou** : kerdin stag ouz korn izella ar gouelioù hag a talvez evid lakaad ar re-mañ da drei diouz eun tu pe egile (« écoutes »).
- **drisou** : pennou-kerdin o talvezoud evid sevel ar gouelioù (« drisse »).
- **sté**, pe **stae** : kordenn o vond euz diaraog ar vag da veg ar wern (« défil »).
- **penn-oser**, pe **penn-ôser**, **ôser** : kordenn dezi meur a gor (« toron »), implijet evid staga eur vag ouz ar h/ké pe ouz eur vag all.
- **greling** : kordenn deo greet gand meur a benn-oser.
- **ralling** : kordenn gwriet tro-dro d'eur gouel hag a zalh dezañ e startañ.
- **strop** : tamm kordenn **spiset** (kroazigellet, kevredet) an daou benn anezi, da skwer war eur pole; bez ez eo ive eur « skoulim-martolod » (« estrope »).
- **korn** : peziad koad a-veskell war ar wern hag a zalh penn uhella ar gouel;
- **añverguriou** : pennadoù kordenn o trei endro d'ar horn ha staget ouz ar gouel.
- **obañchou** : kerdin a ya euz kosteziou ar vag da veg ar wern (« haubans »).

AL LABOUR WAR EUR VAG-PESKETA :

- **divailla an drag pe ar zein** : dizober maillou a zo en « drag » (roued ponner ha don a vez stlejet e strad ar mor) pe ar z/sein (roued hir a vez implijet war an tréz, e-leh m'emañ **bas** (e-leh n'emañ ket don) ar mor; — **maillou** : lagadennoù neud oh ober eur roued.
- **kienka**, **paka ar pesked** : o dastum, o renka, o hennenn araog o has da werza.
- **dizaveli ar gouel** : lakaad ar vag penn en avel, evid ma paouezo homañ da boueza war ar gouelioù.
- **lofi dindan ar rizadennoù** : bleina ar vag en doare ma kerzo, tost da vad, a-benn d'an avel ha ma ne vo ket skoet kaled ar gouelioù gand ar barra-douigou (« risées »).
- **loveal** : kas ar vag euz an eil tu d'egile (« louvoyer »).
- **levia** : bleina, sturia, ren eur vag.
- « **Paravire !** », ... « **Adieu vat !** », « **Chañje eo !** » : urziou, kemennadurioù implijet war al listri pe bagou.
- **Al « lodennoù »** : rannet a vez peurliesia talvoudegez ar pesked paket gand tud eur vag e lodennoù resiz etre ar mestr-bag, ar vartoloded ha perhenn ar vag; ar voused o-devez peurliesia peb a hanter euz lodenn eur gwaz.

GERIOU ALL :

- **bili** : mein damront ruillet ha diruillet gand ar mor.
- **digwea** : didortella, dirolla.
- **dever ennañ** : dalhmad prest da ober pez a hortozer digantañ; birvill laouen ennañ (ster ar ger hervez F. Al Lay).
- **balan-bugel**, pe **bugeleñn** : kelenn bian, gwevn ha kreñv ar skourrou anezo.
- **en em bourvezi a v/beiit**, pe **gwezvoud** : plantenn a zav a-hed ar skourrou, e-touez ar strouez, h.a... (« chèvrefeuille »).
- **manikinou** : panerou don a zouger staget ouz ar hein.
- **e d/fakoni** : gwriad tammou lien war doullou ar gouel.
- **aprou**, pe **amprou** : lakaad da ober eun taol-esa, da ziskouez e ampartiz.
- **herr en e vag** : tiz ganti.
- **pitouill** : gloan koz implijet a-nevez.
- **tourmant ruz** : barrad gwall-amzer, ma teu ar mor da veza fall-tre.
- **a b/pichotas** : a zastumas du-mañ, du-hont.
- **ar Vran, Karreg-Kouet (Kouezet), Roh-Dañvad** : kerreg dirag porz Lokireg.

Nozvez ar morgazed

Eun nozvez a zivez miz du, ar *Gwennili* a oa o tragi etre Beg-ar-Fri, hag ar Hadorou-Bian. Bouk an amzer ha teñval, eur briz reud a avel, daou riz er gouel braz. An drag er-méz, an daou vartolod a oa en tiller oh ober eur voredadenn, Bilzig a oa war ar varrenn, Saig gour-vezet en disklaou en abourz, e-kichen ar paotr.

— Pa vi erru, eme Saig, da ziskregi ar garreg a ra Beg-ar-Fri euz ar steredenn a welez aze en e noroa, e tihuni ahanon; ive ma c'hoarvez eun dra bennag all.

Bilzig eta, ar varrenn en e zorn, a levie : heuill a ree aketuz ar steredenn a zigore, gwechig a veze, he lagad a-zindan ar malkennou gwentet gand an avel. Goustad, goustadig, ar vag, a dostae ouz ar merkou.

Ponner an drag.

— Daoust hag hi a vefe krog en eur garreg bennag ?

...Eur wech hoaz ar paotr a zell ouz ar merkou. Skoret, eoriet eo ar vag !

— Saig ! Saig ! eme ar paotr, dihunit !...

— Petra ? petra ?

— Ar vag ne 'h-a ken war an araog.

— Er merkou out ?

— Ya, gwelit hoh-unan.

— Krog out er garreg.

— 'Gav ket din. Bezin moarvad, eur zahad bezin.

— Dihuni ar re all ? Arabad... Amin ar gouel braz da weled.

Ha Saig a zachas war ar greling.

— Ponner an diaoul eo !... Eh-om da goll on nozvez... Amin ar gouel sté... Dihun ar re all... Savit, paotred !

An daou vartolod a wiskas o forpant.

— N'eo ket red, paotred... tomm awalh ho po bremaig : amañ ez eus eun dra bennag da zacha diouz ar mor.

Hag ar pevar den a zache : ho ! ho ! ho !...

Setu ar perch war-horre an dour.

— Tè !... sell ! eme unan euz ar vartoloded, sell ! eur vorgazenn !

Eur vorgazenn war listenn ar vag. Setu unan all, hag unan all : an drag he-deus kavet eur hload morgazed.

— Leun eo an drag.

— Leun, sell !... ar mor a verv gante !...

— Petra vo greet ?... petra ?
 — Troh ar greling, Saig, eme ar vartoloded ; bremaig ar vag a vo leun gante.
 — Troha ar greling ?... Koll on drag ?... nann ! nann ! a lavaras Saig.

— N'hoh-eus-hu ket klevet, Saig, komz euz ar vag-se a Lokemo, c'hwi oar n'an-eus ket keit-se, hag a zo bet eet d'ar foñs gand eur garg morgazed. Hag er vag, deut d'ar gourlenn, ez eus bet kavet petra, a gav deoh ? petra ?... Eskern ar vartoloded, sunet, krignet gand al loened-se.
 — D'ar foñs eh-afom gante, eme egile... Troh ar greling, Saig... Debret e vefom gante en beo !...

— Arabad koll an nord, paotred !... Koll on drag ! netra da honid e-pad pemzeg deiz... Dalhom an nord, paotred ! Red eo, a hrozmoles Saig.
 — Dond a reont warnom a-vil-vern.
 — N'eus forz, eme Saig, n'eus forz !... N'eo ket leun ar vag hoaz !

Goulou-deiz a zave : bremañ e weled anezo evel eur blojad merien e-barz an drag, deut war-horre an dour. Hag ar morgazed ha da neuñv, da grapad, da grapad, hag ar vartoloded, o hontell gante en o dorn, a drohe, a drohe. Evid unan trohet, kant a grape, a bigne er vag.
 — En beo e tebrfont ahanom !

Na gouzañvet hoh-eus-hu bet, eur wech bennag, brehiou gwevn ha rampluz evel krohenn eur zilienn, oh astenn o spegou yen war ho troad pe war ho kov-kar ? Na gwelet hoh-eus-hu eur vorgazenn en he zoull, en eur poull, oh heolia, ya, oh heolia ?... Heb aon e sell ouzoh. Lakait ho troad en dour : goustad, beg eur vreh, evel eun naer, a dro endro d'ho troad... N'oh ket, n'eus den kap, den ne houzañvas heb fiñval eun heveleb stokadenn... Sellit outi, pegen lemm eo he lagad gwer-hlaz, hanter-digor war he mammenn, sklér, evel skorn, kriz evel hini eun naer-wiber, o hortoz piou da daga. Meret hoh-eus-hu bet, eur wech bennag, gand ho taouarn, o horvou diaskorn, gwag ha gwevn, ken nerzuz ? Ha kroget o-deus ennoh gand o beg du, kaled evel dir, lemm evel eun aotenn ? Labezet oh-hu bet gand o livaj ken du hag huzil ar ziminal ?

Ma ! neuze eh anavezit eur vorgazenn, neuze oh evid kompren e petore digouez euzuz e oa martoloded ar *Gwennili*. Grevusoh hini ebed.

— Eun dro varv ha daou hanter-kla war an taked pe war ar bit gand ar greling, ha beh war ar vag ! a gemennas Saig... Isit ar gouel braz hag ar gouel-sté.

— D'ar foñs eh-afom gante !...
 — N'eh-afom ket !... Isit buan-ha-buan ar goueliou. Ar vag a-benn d'an aot !... Div eur tre a zo hoaz ; n'eus ket a houl. Dindan torraot Santez-Roza, e vefom brao meurbed evid en em zisklabeza euz an hudurnez-mañ.

Hag ar morgazed a grape, a bigne er vag, war an tiller, war ar goueliou ; sevel a reont war ar wern, pega a reont ouz an dud, labeza a reont an dillad. Ha penaoz en em zivenn ?... Ma vije bet ar vag pell diouz ar porz pe diouz an aot, heb douetañs ar vartoloded a vije bet debret gante.

F. ar Goail

Eun nebeudig goude, ar *Gwennili* a oa war an tréz. Ha beh dezi ! Gand poan hag araj, ar vag hag ar roued a zo bet disklabezet euz ar morgazed.

— Ahanta ! paotred, eme Saig, n'on-eus ket kollet evelkent on nozvez, gonezet ganeom on drag, or fard, hag an traou-ze a dalv eun dra bennag. Arabad koll an nord, pa lavar an deoh !

Tenna a eure e suroa diwar e benn : e-barz e leuskas da goueza e chik.

— Unan nevez, paotr, eme Saig da Vilzig : gonezet eo !
Ha gand e gontell e trohas eun tamm karot, o ! ya, heb gaou, ken hir hag ho piz-meud...

Diwar *Bilzig*,
gand Fañch AL LAY.

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

ANOIOU-LEH : — **Beg-ar-Fri** : tornaot (torraot) uhel war arvor reter Sant-Yann ; — **Ar Hadorou-Bian** : reier e-touez **Kadorou Primel**, kerreg uhel dirag aot Primel-Tregastell, e bro-Blouganou, er hornog da Lokireg ; — **Lagad** : porzig-pesketa, e komun Tredrez, e reter da Lokireg ; — **Torrot**, pe **Tornaot Santez-Roza** : war aochou Gwimaeg.
— **morgazed** pe **morgizier** : loened-mor, euz gouenn pe skourr al « loened-bod » (« mollusques »), dezo brehioù goloet a v/mandozioù (« ventouses »), — « pieuvres ». — **Bloaveziou** zo e kaver diouto a-gantadoù, war ribl ar mor, dreistoll war arvor **Mor-Breiz** (« Manche »). Unan euz al loened-se : eur v/morgazenn.
— **bouk** ; peurvuia : gwag, tener ; — **amañ** : ponner.
— **riz** : unan euz ar riblennadoù lien e traoñ ar gouel braz hag a vez « serret » (dastumet, stardet war an delez), pa glasker biannaad nerz an avel war ar vag. « **Kemer daou riz** » a zo eta tenna an daou riz-se diwar ar gouel.
— **eur v/moredadenn** : eur pennad kousked.
— **en abourz** : a-hed listenn ar vag. — Ahendall : **babourz** : « babord » ; — **stribourz** : tribord.
— **Pa vo diskrog ar garreg diouz ar steredenn** : pa ne weli ket mui ar beg karreg-se a-iz d'ar steredenn-mañ-steredenn...
— **malkennou gwentet gand an avel** : koulmoul teo (nimbus), pouezet gand an avel.
— **skoret** : skoaziet, harpet ; — **amañ** : dalhet, lakeet da jom difiñv.
— **eoriet** : lakeet da jom a-zav gand ar eor diskennet e-barz ar mor.
— **eur h/klodad** : eur gorad, eun neizad, eun torad.
— **eur blojad** pe **eur vlojadenn** : eur bern (hervez F. Al Lay) ; — **blojad** = **blokad** : rezin war o barr, en eur bod (« grappe ») ; — **amañ** : eun niver braz kenañ.
— **rampluz**, pe **rampuz** : hag a ramp, a riskl ; — lenkr, lampr.
— **o spegou** : ar pezh a ro tro dezo d'en em spega, d'en em staga, d.l.e. o brehioù hag o mandoziou.
— **eun heveleb stokadenn** : eur stokadenn heñvel ouz honnez.
— **he mammenn** ; — **mammenn al lagad**, pe **mab al lagad** : an « digor » ma tremen ar sklerijenn drezañ evid mond da skei e goueled al lagad (« prunelle », « pupille »).
— **meret** ; - **mera** : dornata, palvata.
— « **Eun dro varv ha daou hanter kla** » : doare skoulim-martolod (**kla** = « clé »).
— **hudurnez** : tra hudur, louz-tre ; loustoni.
KERZ AR MOR. — 1) **al lano** (ar mor o sevel) ; ar **gourien** pe **gouriano** : ar mor en e uhella, an uhel-vor ;
2) an **tre** ; pe an **treh** (ar mor o tiskenn) ; an **dazre**, pe an **dare** : an izel-vor ;
3) ar **reverzi**, pe **reverdi** : al lano en e uhella ; — ar **marvor** : al lano etre diou reverzi.
4) ar **reverzi-braz** : « la marée d'équinoxe ».
BREZONEG BRO-DREGER. — **Eh afom** = ez aim, e yaim ; e **vefom** : e vim ; — e **tebrfont** = e tebrint ; — **kap** = gouest (kapab) ; — a **eure** = a reas.

Yeun AR GOW

E bourh Pleiben eo e oe ganet Yeun Ar Gow, e 1897. E dad a ree chalboterez, goude beza bet beteg Bro-Arhintina, e-leh ma oe « gauchou » e-pad eur boutadig-amzer (1).

Goude kuitaet ar skol, e yeas Yeun Ar Gow da labourad e ti notered, o kas war-raog war eun dro e studioù war ar Gwir.

E 1927, e teue mab chalboter Pleiben da veza noter d'e dro, e Goezeg, nepell euz e gomun hinidig, en tu all d'ar Ster-Aon. Eno, war zinaou Karreg-an-Tan, dirag ar hornad-bro ehon ha kaer-meubed dispaket beteg Tuchenn-Mikél, e tremenas Yeun ar Gow daou-ugent vloaz, o taremredi a dost tud ar vro gand e vicher, hag o labourad endra m'helle evid ar brezoneg hag evid Breiz.

Brudet e oa Yeun ar Gow evid beza unan euz amparta brezonegerien on amzer :

« N'em-eus anavezet den ebed gouest awalh da gomz pe da skriva gwelloc'h brezoneg eged e hini. Eun dudi oa ouz e zelaou. Eun dudi vo atao ouz e lenn. Eun dudi hag eur gentel ». (Per Jakez Helias).

E gontadennou, ma restaole enno peurvuia ar marvailhou-pobl e-noa klevet en e yaouankiz pe displeget dezañ gand tud Goezeg pe Bleiben, a zo bet embannet war ar helaoennou brezoneg.

E-touez al leorioù embannet gantañ e-unan, e tleer menegi dreistoll e Ervo-rennou : **E Skeud tour bras Sant-Jermen** (2). A-bouez-braz e chomo al leor-ze evid anaoud ar vuez hag ar zevenadur war ar miz hag e bourhadennou Bro-Gerne e bloaveziou kenta ar hantved-mañ.

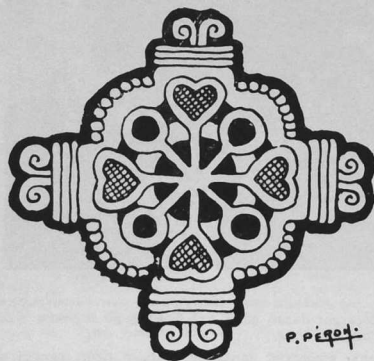
(1) S. Ar Breizad « gauchou », er P.-L., levrenn gonta.
(2) Tour Sant-Jermen : klohdi Pleiben.

Moarvad n'eo ket e dibarded o danvez emañ talvoudegez oberou Yeun Ar Gow. Ne oa ket e vennad diskouez e oa eur zaver romantou a ijin pe eur barz awenet. Ar pezh a glaskas eo miroud evid ar rummadou-da-zond kement a oa bet sanaillet gantañ en e spered da heul hir zarempred gand pobl e vro : marvailloù, boaziou ha kredennoù, doareoù ar vuez-pemdez, a-dra-zur, hogen dreistoll teñzorioù diniver ar yez komzet. War ar poent-se, e chomo e skridoù eun testeni a uhel-briz.

Kontadennoù Yeun Ar Gow a gaver war w-Gwalarn, War-du ar Pal, Sav, Arvor, Al Liamm, Brud, dindan meur a zinatur (Yeun Ar Go pe Ar Gow, Yeun Vriant, h.a...).

A zo bet embannet e stumm leoriou : Marheger ar Gergoad, E skeud touz bras Sant-Jermen, Abrobin (Robinson Crusoe), h.a...

Gand Iwan An Diberder, e-neus Yeun ar Gow danevellet a-nevez mojennoù keltieg, er gelaouenn Sav.

Foariou Pleiben

Ar foar-viz diweza euz ar bloaz pe hini ar *Mouskornigou* (1), evel ma reer outi hoaz, a zo bet e-pad pell hini ar houmanañchou, d'ar mare m'emedere ar hiz, e Pleiben, d'ober koumanant diouz ar bloaz ouz ar zervijerien.

Gwechall-goz e yee dezi ar vevelien hag ar mitizien a veze o klask fret, ar wazed gand beb a benn-ed e boulouzen o zok, hag ar merhed korn o zavañcher dalhet pleget gand eur spillenn. P'o-deveze kavet beb a vestr nevez, e taole ar baotred o fennou-ed hag e tistage ar merhed o zavañcherou.

Azaleg m'am-eus soñj e oa deuet *Foar ar Mouskornigou* da veza marhad ar houmanañchou evid tud Goezeg hepken. Hag eur gened a oa d'an daoulagad gweloud en deiz-se, war al leurgêr vraz, re ar barrez-se gwisket ken disheñvel diouz tud ar parrezioù all. Gand ar merhed e veze koefou troñset ledan, pintet war rojerezed ruz-moug, ha korzeledennoù du, klozet war o brennid gand eul liezezenn pe eul las glaz-gwer. Ar wazed a zouge brageier braz ha bodreou lien pe vezer, bontonou sten livet outo...

War gement hent o kas d'ar vourh, e tostae, niveruz, buohed-lêz krognet o deve, ha kezeg hag ebeulien, gwazed krog en o fenn, charbaniadoù moh, loened-korn lard e kirri braz pe stag ouz o lost, ha tud war o zroad, marhadourien ha prenerien, ha merhed a beb oad, paneradoù yer, viou hag amann ouz o breh.

A-barz en em gavoud er vourh, e veze dao roi daou wenneg dre benn, evid al loened, da baotr ar plas-foar hag, evel testeni e oa bet pèet dezañ ar gwir-ze, e ree eur groazig, gand eun tamm kreñ ruz, war gabestrou ar hezeg, war hini pe hini euz kernou ar zaout ha war dailler ar moh.

Dizale e veze leun-tenn ar plas-foar gand anevaled a beb seurt, ar buohed-lêz pe leue enno diouz eun tu, ar zaout lard diouz unan all

(1) War an dachenn foar, e houlenne mevelien ha mitizien an eil ouz egile : « Ha gwerzet ho-peus ho *mouskornig* ? », pe « Staget eo ho *mouskornig* ganeoh ? ». Kement-se da houlenn hag-eñ o-deveze kavet labour evid ar bloaz nevez, rag evito e oa deut ar ger « *mouskornig* » da dalvezoud kement ha « koumanant ». Evidom, Pleibeniz, e oa *mouskornigou* mevelien ha mitizien o klask eur mestri da roi labour dezo, ha ne ouie den, pell a oa, ouz petra a veze greet an ano-ze kent. War a gredan bremañ e oa ar *mouskornigou*, gwechall, eun doare kouignou a gaved da brena e foar ar houmanañchou. (Y. AR GOW.)

hag ar hezeg er penn pella dezañ, etre hent Garz-Varia hag hini Kemper ; ken leun, a lavaran, ma veze atô re vian an dachenn ha ma ranked kas ar jôied hag ar hezekenned da drotal, dirag ar varhadou-rien, er-mêz ar vourh. Ha, dre douesk eur boblad tud bodet stank endro d'ar staliou, e yee hag e teue, da ziskouez o loened, paotred faro war gein kezeg-servij an tiegeziou, fichet o moue hag o lost gand seizennou a liou.

N'eo ket hepken tud euz an tolead a zeue d'ar foarion. Kalz Leoniz, oll marhadourien loened a vicher, ha gwazed a-ziavêz bro n'asem Gallaoued outo, daoust ma veze kavet en o zouesk meur a Spagnol hag a zivroad all, a zaremprede an dachenn-foar. Trouz a veze ganto, dreistoll gand Leoniz a glevet o mouez dreist ar re all. Da glost ar marhajou e strake an taoliou a zistage peb prener ha gwerzour an eil war balv-dorn egile. Tabut, ha riot a zave aliez diwar-benn eur habustr, an errez bet roet pe, hoaz, *arhant ar chañs*. Hemañ, gwechall, a veze roet en aluzenn d'ar beorien war-lerh ar foar (2)...

Er staliou bian, war al leur-gêr, e kaved traou ha marhadourez a beb seurt : kouignou bara-dous gand rezin seh enno, bara lakez, silzig moan a ree lod outo *silzig maout*, hajou, plant kaol-pomm ha kaol-saout, plant avalou, kerdin, niskier houarn, pilligou, saillou hag orjal. Da vare ar frouez e veze ivez kignez, per ha kraoñ hag, a-wechou, kistin kriz ha re boaz, ar re-mañ grillet ha tomm bero, o tond diwar eur baelon doull.

D'eun ostalidi bennag, eur mell mouchouer melen en istribil er-mêz ouz unan euz he frenestrou, e teue eur marhadour da brena bleo merhed. Ha mitizien yaouank, touellet gand ar mouchoueroù a liou, pe an tammou seiz ha dantelez dister a ginnige an den dezo evid o fennadou-bleo, a ree ar zotoni d'e leuskel d'o zouza. Peurliesia e tivizent ma vije laosket ganto bleo awalh da lakaad o hoef hag, eveljust, eh asante ar marhadour. Med, pa veze e zizaill e-touesk ar bleo, e trohe bewech an tosta ma helle d'ar hrohenn, daoust da glemmou ar paour kêz drochenned, difetet ha mezeg goude o vond ahane.

E korn pe gorn euz ar vourh, aliez e marhad ar moh war al leurgêr vian, e teue Marianna Gastellin, ar varhadourez soniou, gand he harr bian a deir rod, stlejet gand daou pe dri mell ki. War ar ganestell anezañ, didal hag heb klejennou, e tispake he marhadourez, da lavaroud eo ar gwerziou hag ar zoniou moulet war baper a ree micher da werza. Ne oa ket bet morse er skol, med araog krog da gana, eur baperenn ganti en he dorn, e lakee eul lunedou war he fri, evid roi da gredi e ouie lenn. Eur vouez souezuz he-devoa, nerzuz ha skilr war eun dro, re bar da hini eur gwaz gouest e-kreiz e vrud, ha klevet e veze euz a bell dreist trouzou all ar foar. Brudet e oa hag anavezet gand an oll ha, kerkent ha ma save he mouez da gana, e tirede eur bobl tud d'he zelaou. Kement son ha gwerz a houlennd diganti a gave

(2) Diskontet e veze *arhant ar chañs* diwar briz ar brenadenn.

dioustu e-touesk he bernou paper, netra nemed diouz o ment hag o liou ha furn al lizerennou, hag o gouzoud a ree oll penn-da-benn dindan eñvor, heb fazia morse, evel *Gwerz ar Roue Gralon ha Kêr-Iz*, hini *Kloareg Koad-ar-Rannou*, hini *Santez Jenofeva a Vrabant*, hini *Lokrist-an-Izelved*, *Gwerz ar Boudedeo*, *Gwerz an Eskob-Gwenn*, *Son Tinig an Troh-Yalh*, *Buez an Den Yaouank*, *Evid Merhed ar Vro*, *Klemmou eur plah manket*, *Klemmou gwreg al lonker*, *Chanson nevez an den yaouank traiset gand e vestrez* ha n'ouzon ket ped ha ped all hoaz. A-zornadou, evid daou wenneg ar pez, e werze he hanaouennou, d'ar re yaouank kerkoulz ha d'ar re goz, da gas ganto d'ar gêr...

Yeun AR GOW.

(E skeud tour bras Sant-Jermen, 1955).

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

- **foar-viz** : foar dalhet beb miz (e Pleiben, d'an trede meur euz ar miz).
 - **ar h/koumanañchou** ; - **koumanant** (komanant) : gopr, arhant roet d'eur mevel pe d'eur vatez evid o labour ; gonid bloaveziad labour eun implijad ; - steriou all : talvoudegez eul lizer-feurm, - atant, tiegez-douar, merouri, - priz eur gelaouenn evid bloaz, h.a...
 - **Goezeg** : komun euz kanton Pleiben, war zinaou Menezioù Du, a-hed ar Ster-Aon. Merhed Goezeg a zouge unan euz brava ha souezusa koefou Breiz-Izel.
 - **eur g/kened** : eun dra kaer kenañ ; - **kened** : kaered, braventez.
 - **tronset ledan** : gand plegou braz enno.
 - **pintet war rojerezed** : renket brao war gern ar penn, savet war **lietezennou** ledan o terhel ar bleo dindan ar hoef (h. Y. ar Gow) ; - **rojerez**, **ruxerez** : lietezenn, lietezenn, las plad e neud.
 - **korzeledenn** : korvenn, justin (e Goezeg) (h. Y.G.).
 - **bodreou** : gweltrennou, gamachou (a holoe ar hovou-gar).
 - **krognet o deve** : a vez lavaret ouz tez kaledet ar zaout chomet heb beza gorret (h. Y.G.) ; - **eun devezenn** (eur **vuoh deve**) : eur vuoh tost dezi hala.
 - **charbaniad** : gweturriad (« char-à-banc » leun).
 - **krei** : kleiz (« craie »).
 - **tolead** : kornad-bro, tachad-bro.
 - **riot** : dael, trouz etre an dud.
 - **errez** : lodennig arhant roet araog ma vez kemeret al loen gand ar prener.
 - **bara lakez** : eur seurt all a vara-dous.
 - **niskier** : meur a **nask** (da staga ar zaout).
 - **touellet** : tromplet.
 - **e t/divizent** (v. **divizoud**) : en em glevoud a reent evid ober en doare-mañ-doare.
 - **drochenn** : plah penn-skañv, furzod, heb kalz a skiant-vad, hag a heller c'hoarzin goap outi.
 - **difetet** : disneuziet, disleberet (h. Y.G.).
 - **ar g/kanestell** : diabarz eur harr, hag, ive, eur hastell-karr (h. Y.G.).
 - **klejenn** : klouedenn (war kostezioù eur harr).
 - **re-bar** : heñvel-mik.
 - **ar Boudedeo** : « Yuzeo kantreer » ar mojennou-pobl.
- BREZONEG KERNE** (Bro Goezeg-Pleiben). - **M'emed** = m'edo ; - **dao** = red ; - **roi** = rei ; - **atô** = atao ; - **jô** = jao ; - **hajou** = hadou.

Eur gwall lamm

(1)

(Eur gwall dro a oe an hini a zigouezas gand Matulin ar Bourhiz, ar paotr-bombard, p'edo o tonn endro, e-kreiz an noz, eun tammig tomm dezañ, diouz eun eured e Sant-Riwall...)

... Kerzoud a ree Matulin, en deñvalijenn, heb gouzoud mad awalh war be du ez ee. Koulskoude, a-benn eur pennad, e klevas eur hillog o kana hag eur hi o harzal.

— War an hent mad emañ, emezañ dezañ e-unan. Anaoud a ran mouez Fri-Du ; rag-se ne hellan ket beza pell-braz ken diouz Bodenna.

E-kreiz eur waremm en em gavas neuze, war eur wenodenn striz, banal uhel a beb tu dezi. Mond a ree war e bouezig, beh awalh gantañ...

A-greiz-oll e kredas dezañ en-devoa kollet an douar e startijenn dindan e dreid hag e ruillas, mell-divell, gand eur bern diskourrachou ha mouded, beteg deon eur pikol toull, dezañ daouzeg pe bemzeg troatad donder.

Abafet gand ar zouez hag ar boan goude eur seurt lamm, n'en-devoe ket koulskoude amzer da jom da druezi war e stad reuzeudig. Eur yudadenn euzuz a dregernas tost-tre dezañ ha ken trubuilluz e oa he hlevoud ma sklases e wad en e wazied ha ma 'z-eas eur jouadenn dre e gorr a-bez. Kerkent, er penn pella d'an toull, e welas diou hlaouenn dan o para warnañ hag evel o tevi e-kreiz an deñvalijenn.

Neuze e kreskas spont ar paour kèz Matulin ha krenienn ar maro a redas en e gerhenn, evel ma vije bet war-nez da veza sammel gand an Ankou. An enkreiz hag an aon a oa en e galon a ginnige her mouga ha, kaer en-devoa ober beh, ne deue ket a-benn da houlenn sikour d'e vuez. Mervel a ree e hopadennou e-kreiz e hourlañchenn, ken taget ha ma oa gand ar strafuill.

Divezvet e oa bet, en eun taol krenn, gand ar reuz en em gave gantañ, rag gouzoud a ree ervad e pe leh e oa kouezet.

Bez' edo en eur foz hag a oa bet toullet er waremm evid paka bleizi, ha, goude beza klevet ar yudadenn hlaharuz a voudinelle hoaz en e ziskouarn ha gwelet an diou hlaouenn dan a jome da drella e zaoulagad, e ouie re vad n'edo ket e-unan er goueled anezi. Ne oa arvar ebed evitañ : eur bleiz a oa eno. Ma ne oa ket saillet hoaz al loen gouez warnañ eo en abeg ma oa bet spontet e-unan moarvad gand an trouz... Med pa

welje ar bleiz na oa dirazañ nemed eun den dizivenn, ne jomje ket ar paour kèz soner beo e-pad pell.

Tremen a reas ar zoñj-se evel eul luhedenn en e spered, ha kerkent e kreskas e gorvad aon...

... Kuzet e oa al loar gand ar houmoul, teñval-zah e oa en toull, ha glaoigou a ree. Beradou klouar a goueze war zioujod sklaset Matulin, hag a rede penn-da-benn gand e chink ; med ne daole evez ebed ouz kement-se.

Bremañ e oa en em voazet daoulagad ar zoner diouz an deñvalijenn, hag e verzjont ar bleiz oh ober eur gammed war-raog, e fr savet uhel gantañ da c'hwesa ar hig fresk en-devoa kavet en eun doare ken iskiz.

Kinnig a reas Matulin sempla, pa welas e oa en em gavet e eur diweza. Koulskoude ne oa ket spontig-braz ar paotr, hag e soñjas e oa gwelloc'h beza kiger eged beza leue... Klask a reas e gontell en e hodellou, med, kaer en-devoe furchal, n'he havas ket. Daoust ha lakeet e oa bet gantañ er zahig lien a oa dalhet gand eul lerennig a-dreuz skoad en istribill ouz e gein hag a dalveze dezañ da zastum e vombard hag e añchennou? Ne gavas ket enni kennebeud ar gontell dianket, med, pa stokas e zorn ouz ar vombard, eur zoñj iskiz o treuzi e spered a zigwas eun tammig nerz-kalon en e ene.

Kerkent e lakaas añchenn e venveg etre e vuzellou hag e krogas da zon. Poent e oa dezañ ober eun dra bennag, rag n'edo ket mui eun al loen gouez nemed war-hed eun troatad dioutañ.

Son skiltruz ar vombard, evel eun taol-kurun, a darzas e goueled an toull ha, re-bar da wagennou ar mor oh en em leda war an tréz kompez, en em skignas er-mêz a-uz d'ar vro a-bez.

Alvaonet e oa ar bleiz gand eur seurt safar hag, o kredi emichañs e oa dirazañ gwasoh loen egetañ, e kilas adarre beteg penn pella an toull hag e skoachas eno en eur houredrouz diviñs etre e zent gand ar spont a oa kroget ennañ.

Neuze e wellas eun tammig da Vatulin, hag e reas eun ehan, rag dianalet e oa gand ar beh en-devoa greet. Med, o weloud e oa sioulaet d'e enebour, e teuas adarre hardisegez d'al loen kriz, hag e kerzas etrezeg ar zoner, rusoh eged biskoaz an daoulagad en e benn. Yudal a ree en eun doare euzuz, ha trouz e vouez hroz ha strafuilluz a lakee oll hekleioiu an tolead da dregerni gand e raziail estlammuz.

Diwar Yeun AR GOW.
(Pennad all pelloc'h.)

CERIOU HA TROIOU-LAVAR

ANOIOU-LEH. — **Sant-Riwall** : komun ouz traoñ Tuchennou Mikêl ha Kador, e Menez-Are, e bro-Vrasparz. — **Bodenna** : eur gêriadenn war ar menez.

— **en-devoe kollet an douar e startijenn** : e seblantas an douar mond kuit a-zindan e dreid.

— **e ruillas mell-divell** : e kouezas, eilpennet,

— **deon** : goueled, strad, foñs.

— **eur j/chouadenn** : eur gridienn, eur grenadenn a spont. — Pelloc'h e komz an oberour euz « **krenienn ar maro** » a zantas Matulin en e g/kerhenn (gouzoug, penn-uhella ar bruched).

— **war-nex beza sammet gand an Ankou** : tostig-tre da vervel. — Hervez mojennoù koz ar Vretoned, **an Ankou**, dindan stumm eur spes « Den-eskern » a dremene dre ar vro, diouz an noz, gand e garr, o sevel, o samma e-barz homañ an dud falhet o buez gantañ.

— **a ginnige her mouga** : a zeblante beza o vond da laza anezañ.

— **da houlen sikour d'e vuez** : da youhal, da grial, da hervel an dud dond war e skoazell.

— **a v/boudinelle** : a d/tinte, a v/boude.

— **da d/trella** : da v/mezevell (pe : mezevenni).

— **arvar ebed** : douetañs ebed.

— **glaoigou** : beradou bian a hlao.

— **chink**, pe **chik** : elgez, groñj.

— **e v/merzjont** (V. merzoud) : e tamweljont.

— **añchenn** : teotenn evid lakaad ar vombard da zeni, anezi eun doare sutell, greet gand diou laonenn raoskl (korz) hag a vez sanket e penn ar benveg.

— **alvaonet** : sabatuet, souezet-maro.

— **safar** : trouz braz (peurvuia eun trouz mouezioù mesket).

— **en eur h/gourdrouz diviñs** : o krozal, o h/grougnal en eun doare droug kenañ.

— **e wellas da Vatulin** : en em gavas gwelloc'h en e grohenn.

— **raziail estlammuz** : ar bleiz gand e yudadennou fuloret a ree eun trouz spontuz.

— 10 —

Eur gwall lamm

(II)

Ar vombard, avad, a zivorfilas adarre, ha neuze kerkent, evel ma varv an tan pa vez taolet dour warnañ, e tavas ar bleiz gand e yudadennou. Gand oll nerz e skevent e c'hweze Matulin en e venveg, ha kement a imor a lakee da zon, gand an dizesper a oa ouz e vrouda, ma oa e ziozjod re-bar da zioù gaol-irvinenn ha ma hlizenne ar c'hwezenn war e dal.

Soñjal a reas na hellje ket padoud da ober eur seurt beh ken na zavje en heol hag e teuje kouerien ar vro d'e ziboania. Hag, en eun taol-kont, e kreskas e anken. Ar velkoni a oa en e galon en em zilas, koulz lavaroud, en e vombard, ha trididigez e ene a nijas euz genou ar benveg da rei da anaoud da dud ar vro na welje mui toriou bruget Menez-Are o vousehoarzin dindan bannou alaouret heol an nevez-amzer.

Hag e lavare, dibaouez, ar vombard, d'ar re a helle he hlevoud euz o gweleou blod ha tomm :

Birvi, birvi, birviken
E Sant-Riwall, e Sant-Riwall,
Birvi, birvi, birviken
E Sant-Riwall ne zonin ken.

Pa ehanas Matulin, manket e anial dezañ ha fêzet gand ar skuizder, da c'hweza en e vombard, e krogas ar bleiz da yudal gwasoh-gwasa ha da dostaad adarre ouz ar zoner. Ha dioustu ar benveg penn-follet, gwad ar bombarder o tivera dioutañ, a strewas adarre en noz teñval an oll doniou a ouie he mestr.

Beteg ar mintin e padas ar c'hoarize. Beb eil tro e sone Marulin hag e yude al loen gouez. War-hed eun hanter-leo tro-war-dro e oa dihunet ha spontet an oll... Den ne grede sevel er-mêz euz e wele da vond da weloud petra oa a nevez ; hag ar chas hag ar hilleien, kroget aon enno ivez, a jome motet ha mud.

Son a reas div eur, teir eur, peder eur e tour iliz Sant-Riwall, ha heb eil tro, en eur vond war zisterra beb gwech evid gwir, e kendalhe yudadennou ar bleiz ha mouez ar vombard da skigna ar strafuill er hêriou tro-war-dro.

Klevet e oe oll doniou-dañs ar vro : gavotenn, jabadao, balazaou, ha me oar-me... Ha ton *Son ar Serjant-Major*, hini *Metig*, va *harantez*, hini *Apollon ha Merkuriz*, hini *Gwerz Santez Jenovefa a Vrabant* ha... n'ouzon ket ped all hoaz.

Dond a reas ivez gand ar vombard ton kanaouenn paotred ar menez :

E Pont-Keryao
Zo deliou fao
A zo ledan, ledan, ledan,
E Pont-Keryao
Zo deliou fao
A zo ledan ha tanao.
E Pont-Keryao
Zo deliou fao
A zo toullet ha didoulet,
E Pont-Keryao
Zo deliou fao
A zo toullet gand ar glao.

Wardro pemp eur diouz ar mintin avad e tavas krenn ar zafar, rag ken sempl e oa eet ar zoner hag ar bleiz ma kouezjont o-daou a-stok o horv war an douar.

*
**

Pa zigoras Matulin e zaoulagad e welas edo gourvezet er waremm war eur vriad banal. Kalz tud a oa endro dezañ, hag anaoud a reas e wreg, e vugale hag e vignoned euz Bodenna, Penn-ar-Waremm hag ar hêriou all a dro-war-dro. E-harz e dreid edo astennet ar bleiz, reud ha difiñv. N'eo ket huñvreal en-devoa greet eta !

Ar gwel hepken euz al loen milliget a reas dezañ ober eul lamm gand ar spont ha, dioustu, e klaskas tehoud kuit. Med Yann ar Gall, ar paotr-biniou, hag en em gave ivez gand ar re all, a lavaras d'ar paour kêz Matulin, ken distronket e dammig dremm hag hini eun den maro war ar varskaofñ :

— Bez dienkreiz bremañ, va faotr ! Gwelloh out da dalvoud ouz ar spont eged eur bleiz. Da walh a neh ah-eus bet, ha, koulskoude, out chomet beo, e-leh al loen-mañ a zo maro gand e gorvad aon !

Diwar Yeun AR GOW.
(*Eur galedenn a zen*, marvaill embannet gand « *Gwalarn* », 1939.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

- ANOIOU-LEH. — Pont-Keryao : kêriadennig etre Pleiben ha Brasparz.
Penn-ar-Waremmig : kêriadenn euz ar menez.
- a z/divorfilas : a zivoredas, a stagas da vond endro adarre.
 - ouz e v/brouda : o flemma, o waska anezañ.
 - ma h/glizenne : ma tiwane e stumm beradou heñvel ouz ar gliz.
 - eur seurt beh : eur striv ken braz, eur frapad seni ken stard.
 - toriou bruget : kosteziou, krap ar menez goloet a vrug.
 - fêzet (fêz) : kollet e oll nerz gantañ.
 - a strewas : a skignas, a lakaas da vond e peb leh tro-war-dro.
 - ar h/killeien, pe ar hillegi (L.K.) = ar hegi (T.), ar hejer (K.) : meur a gillog, meur a gog.
 - motet : deut da veza dinerz hag evel morzet gand ar spont.
 - e tavas krenn : e chomas peoh da vad (pe trumm).
 - a-stok o horv : astennet war an douar.
 - distronket e xremm : deut glaz e benn, disneuziet e fas.
 - eur galedenn a zen : eun den kaled ouz ar boan, ouz ar spont.

Soezig

En miz mae, pa vez an heol sklêr,
 Pa gan ar voualh, an alhoueder,
 E savas Soezig mintin-mad,
 Ha buan ! wiskas he dillad.

Koef lien war he bleo melen,
 Brozig marellet, loerou gwenn :
 Ha da redeg dre ar parkou,
 Da gutuill a beb tu bleuniou.

Skañv ha laouen, glebiet he broz,
 En mesk ar yeot, gand ar gliz-noz,
 O ! m'ho-pije gwelet Soezig :
 Doue ! koanta m'oa ar plahig !

Ar helien-our, ar melvennou,
 Kenkoulz hag an evnedigou,
 A darnije a-uz d'he fenn,
 Pephini gand e ganaouenn.

Ma lavarent dezi : « Deizmad !
 Deizmad, plahig ken skañv a droad !
 Vidout eo ken kaer ar bleuniou,
 Vidout e kanom on zoniou ! »

Hag an heol-zav, ouz he gweled
 Ken koant, ken koant, oa souezet,
 Ha mezuz, me gred, eun tammig,
 O voud trehet gand eur plahig !

Skañv ha laouen, glebiet he broz,
 En mesk ar yeot, gand ar gliz-noz,
 O ! m'ho-pije gwelet Soezig :
 Doue, koanta m'oa ar plahig !

Fañch-Mari AN UHEL.
 (Bepred Breizad, 1865.)

CERIADUR

- marellet : meur a liou warni.
- En mesk = e-mesk, e-touez.
- melvenn : balafenn.
- o v/boud : o veza, da veza.

Jakez RIOU

• E vuez

E Kerhoaz, kêriadennig euz Lotei, e bro-Gastellin hag ar Ster-Aon, e oe ganet Jakez Riou, er bloavez 1899, en eun tiegez labourerien-zouar, berr e zanvez ha niveruz ennañ ar vugale.

Daouzeg vloaz e oa, pa oe kaset d'ober e studiou, pell euz Breiz, en Ondarribia (Fontarabie, e galleg), e Bro-Euskadi, en tu all da harzou Bro-Hall, en eur skolaj o stumma danvez-beleien. Edo o vond da jom tost da zeiz vloaz heb distrei d'ar gêr.

En Ondarribia en em gavas gand eun toullad Bretoned yaouank all, hag en o zouez daou baotr a dlee dond da veza eveltañ skrivagnerien vrezonég : Youenn Drezen ha Jakez Kerrien. Kontet e-neus Youenn Drezen penaoz e oent bet troet, wardro o femzeg vloaz war-du ar brezoneg, moarvad da heul lennaduriou diwar-benn Breiz, ha kement-se daoust ma oa bet divennet outo, ar bloaveziou kenta, komz brezoneg gand o hamaladed ha kenvroidi.

Da genta pephini euz e du, Riou ha Drezen a en em lakaas da skriva e brezoneg, yez o bugaleaj. Sevel a reent gwerzennou ha rollou geriou brezoneg. Coude-ze, eskemm a rejont o skridou, hag e kavjont eur helenner breizad evid lenn dirazo kelaouennou e yez ar vro o tigouezoud gantañ.

Diwezatah, pa oe cheñchet skol dezo (kaset e oe Drezen ha Kerrien d'eur manati e Bro-Spagn), e oe roet an urz dezo da zeski yez o bro, e sell esaad dezo ar garg ma oant da veza stummet eviti.

Ne yeas ket Jakez Riou, avad, muih evid e geneil Youenn Drezen, beteg penn o studioù : e 1918, bloaz goude Drezen e teuas endro Jakez Riou da Vreiz, d'ober e amzer-zoudard.

Da heul kleñved, e oe dizoudardet, hag e oe, tro-ha-tro, skolaer, beajour-koñvers, evezier-skolaj. Adal 1928, emañ kelaouenner e Brest. Dimezi a reas e 1930 gant Marharid Griffon, eun Douarnenezadez.

Skuiza reas diwar re labour, e yehed a fallas ha red e oe dezañ e 1936, mond d'eur hlañvidi e Kastellbriant, e Breiz-Uhel. Eno eo e varvas, e miz genver 1937, d'e eiz vloaz ha tregont. Douaret e oe e bered Ploare, e Douarnenez.

● E Oberou

Gwelet on-eus e oa en em lakeet Jakez Riou da skriva e brezoneg pa oa hcaz er skolaj, wardro e bemzeg vloaz. Eur wech deut endro euz e harlu, e falhas da studia yez e vro hag e savas barzonegou ha pennadoù a gase, darn anezo, da gelaouennou zo : **Buhez-Breiz** (Brest) hag an « **Union Agricole** » (Kemperle).

Unan euz e zanevellou kenta a oa **Lixer an Hini maro**, embannet e 1925. Goude e teuas, da genta dindan stumm feuilennig, embannet a bennadoù war eur gelaouenn : **Troiou-kamm Alanig al Louarn**, adaozet e brezoneg diwar « **Reiseke Fuchs** » Goethe, hag **An Ti Satanazet**, an diou oberenn-ze o veza bet, bloaveziou goude, embannet a-nevez hag en o fez.

Mestroniet gantañ e venveg-labour, ar brezoneg skrivet, darevet e ampartiz ha spisaset e venoziou, edo bremañ barreg Jakez Riou da zevel oberennou stard o danvez, stummet a-zoare, warno eun neuz dezañ e-unan.

Adaleg 1928, e roe da **Walarn**, an eil warlerh eben, an danevellou a lakaas anezañ e renk kenta ar rummad a skrivagnerien yaouank a oa en em vodet endro d'ar gelaouenn nevez renet gant Roparz Hemon. Dastumet e oe an danevellou-ze, e 1934, dindan ano an hini genta anezo : **Geotenn ar Werhez** (1).

Roet e oe ive da **Walarn** gant Jakez Riou eun nebeud barzonegou hag unan euz arvestou **Nomenoe-oe**, eur pezh-c'hoari savet etre 1929 ha 1935 ha ne deuas er-mez en e bez nemed e 1941 (2).

N'eo ket braz a-dra-zur niver an oberou chomet warlerh Jakez Riou (3). Koulskoude, gouez da Youenn Drezen, e ouezer e skrive kalz ; hogen ne felle dezañ rei d'ar mouller nemed labour direbec'h ha dibistig :

« N'eo ket dastum meuleudi gant ar rozell e klaske Jakez Riou. Prederia piz, reizha kempenn e vrezoneg skrivet, ne lavaran ket, ha, war eun dro, rei d'e varzonegou pe d'e zanevellou eur stumm gweet stard : sevel e brezoneg oberou talvouduz drezo o-unan, ha gouest da ober enor d'ar brezoneg a-dreuz eun droidigez zoken... » (4).

(1) Embannet neuze gant **Skrid-ha-Skeudenn** ; - adembannet e 1957 gant **Emgleo Breiz** ha gant **Al Liamm**.

(2) Embannet gant **Skrid-ha-Skeudenn** ; - adembannet e 1970 gant **Bud**.

(3) Oberou all, n'int ket meneget aman diaraog : **Gorsedd digor**, pezh-c'hoari (1928) ; **Dogan**, pezh-c'hoari (1943). **Torfed ar Frer Juniper**, pezh-c'hoari (diwar H. Ghéon), e **C'hoariva Brezonek** (1944). - E galleg : **Keravel et Recouvrance** (1932).

(4) **E koun Jakez Riou**, studiadienn gant Youenn Drezen (**Gwalarn**, niv. 110-111, 1936). - Diwar-benn J. Riou, lenn ive, e galleg, e **Ar Falz** 1-1957, studiadiennou gant P.J. Helias, R.-Y. Creston ha P.-M. Mevel.

An torrere-mein

(En ostaleri ar Gelvezeg Vian, e bro Uhelgoad, eun devez goañv yen-skorn, en em gav daou zen yaouank gant eur paour kêz koz, torrere-mein diouz e vicher.)

An ostizez a lakaas keuneud seh dindan an trebez. Mond ha dond a reas dre an ti. Skaota reas ar skudilli, hag eun taol skub a roas d'al leur-di.

— Ha te, Kaou, emezi, te a zo deut ivez d'ober eur weladenn dim ?

— Ya, siwaz ! a huanadas an hini koz. Ne oan ket evid chom ken ; skornet e oan, ha va bizied a oa maro ouzin. War an hent-se e c'hwec' eun avel fall. A-boan ma em-eus torret, er mintin-mañ, eur banerad vein.

— N'out ket yah, neuze ?

— Ha ne vezin ket ken ! Emañ an derzienn warnon. Eur pistig a vir ouzin plega va hein.

— Arabad dit dond d'az labour dre eun amzer ken kriz.

— Dre amzer glouar ha dre amzer fall, e renko ar re baour labourad dalhmad.

Hag e skopas etre e zivesker. Ober a reas eur zell ouz ar boutailloù :

— Kalz arhant a vankan deoh, pelloh, emezañ, lentig.

— Feiz, Kaou, ne ran ket bemdez ar gont. Bez dichal, avad : ne vez lakaet war ar « hoch » nemed an dud onest. Petra gemeri ?

— ...

— O ! moereb, a hopas Alan, emañ an dour o virvi. Aozit dim buan beb a vanne rouzig tomm, ha lakait e-barz ar gwella lip-e-bao a gavoh war stal ar romou. Marteze an tad-koz a gemero ivez eun dra bennag ?

Kaou ne zavas ket e benn.

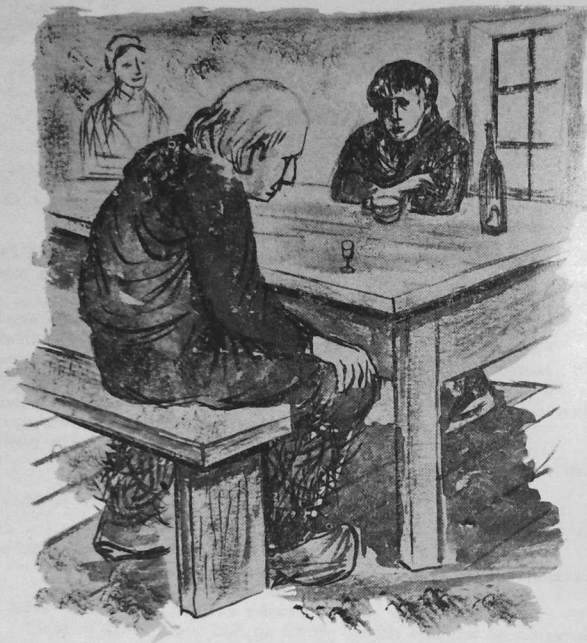
— Ar baotred yaouank a bae eur banne dit, Kaou, a Javaras dezañ e pleg e skouarn an ostizez. Petra vo lakaet dit ?

— M'em-bo neuze eur banne odivi.

Hag an torrere-mein a stouas e benn gant ar joa.

An torrere-mein a oa bet, heb mar, p'edo en e vrud, eur haer a zen. Evid d'e zremm beza livet kaled ha roufennet don, en eur labourad en avel hag en heol, e zaoulagad glaz, damguzet gant mourennou stank, a oa glan ha sioul. E zivesker, evel divesker an dorrerien-mein, a oa gwaskedet, beteg en daoulin, en heuzou plouz stardet gant eul las kanab. Beb ar mare e tohelle gant ar paz krign staget outañ.

— Dremm eun denjentil, emeve da Alan.

Hag Alan am respontas :

— Gouenn ar menez.

Ar hafe a vogede e bolennou, hag, en o hichenn, e lugerne gwerennadougou laouen. An torrer-mein a zourenne e zaoulagad.

Alan, gaoliet gantañ eur penn euz ar skabell, a vouskane hag a gemere plijadur o winta hag o tiwinta ar penn all.

— Ba ! Lan, a lavaras ar vestrez, taol dim eur ganaouenn, ha n'eo ket mouskana an hini eo.

Alan a lezas penn ar skabell da goueza herr war daolennou mein-glaz al leur-di.

— N'eo ket torret, emezañ, en eur zevel. « Tralaladeridonralalalalenno. »

— Asa ! Lan, te a zo eun eostig pe eur goapaer.

— Ma ! setu amañ soniou all, war doniou anavezet.

Alan a dennas e dok, a droñsas milginou e jupenn beteg an

ilinou. Reutaad a reas e gorr, reutaad a reas e vouez, hag e tistagas e ganaouennou farsusa, annezet en e eñvor abaoe bloaveziou.

An ostizez, kement ha ma c'hoarze, a oa bet red dezi mond er-mêz, el liorz, e-pad eun abadenn, da denna war heh anal.

An torrer-mein a zune e gafe loaïad ha loaïad. E zaoulagad a oa sklêrijennet gand goulaouig al levez.

— N'eo ket gwir, tad-koz, emeve, ar re yaouank a die lammad ha kana ?

— O oad eo.

— Alo ! yehed, neuze.

— Yehed !

Pephini a stokas e werenn. An devezour koz a grene e vreh. Ne dee ket ar mousc'hoarz — eur paour kêz mousc'hoarz dister — diwar gorn e vuzell. Pellou e vije chomet ouz taol, nemed an ostizez a lavaras dezañ :

— Bremañ, Kaou, ez eo red dit mond d'ar gêr, araog ma vo kollet ganit nerz da vanne. Eul leo hanter dre amzer skornet a zo eur pennad mad a hent.

— Ober a rin an hent, a lavaras Kaou, mao an tamm anezañ. Hag e savas.

— Bennoz Doue deoh ho-taou, emezañ.

Hag eñ er-mêz, daougrommet ha dillo.

Diwar *Geotenn ar Werhez* ⁽¹⁾,
gand Jakez RIOU.

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

- a huanadas : a lavaras a vouez izel, en eun tenn-anal, hag evel o klemm.
- e skopas : e tufas, e kreñchas.
- pelloh : a-benn ar fin.
- lakaet (lakeet) war « ar h'koch » : merket e veze gand ar goñversanted dleou o ostizidi (o « f/pratikou ») gand ober trohou, askou (« kochou ») war eun tamm koad (pa ne ouied ket skriva).
- l'p-e-bao, « odvi » : « hini kreñv », alkool.
- p'edo en e vrud : pa oa e nerz e yaouankiz, pe en e oad-gour.
- Evid d'e zremm... : daoust d'e benn, d'e fas...
- heuzou : botou-ler o holei ar hov-gar kerkoulz hag an troad ; — amañ : eur seurt gweltrou pe bodreou greet gand eur gwiskad plouz liammet.
- kanab : neud greet gand brignonenn (« fibre ») ar hanab, plant a veze gonezet e peb leh e Breiz, gwechall, hag a reed gantañ lienachou teo.
- e tohelle : e teue gantañ pasaad trumm gand eun trouz raouliet.
- a zourenne e zaoulagad : a deue diouto daeraouennougou (daerou, daelou bian).
- gaoliet gantañ : gand eur har a beb tu d'ar skañ.
- o w/gwinta hag o t/diwinta : o lakaad sevel ha diskenn beg ar skabell, beb eun cil tro.
- koueza herr : koueza trumm ha buan.
- milgin : breh, mañch eur chipenn.
- annezet en e eñvor : dalhet mad en e benn ; — aneza : lakaad arrebeuri e-barz eun ti, — amañ : diazeza, miroud.
- da d'tenna war heh anal : da helloud analad (c'hweza-dic'hweza), hantervouget ma oa diwar re c'hoarzin.
- mao an tamm anezañ : o tiskouez beza badaouet eun disterraig, laouennaet diwar e vanne.
- dillo : herr gantañ, tamm ebed morzet e zivesker, — prim, dibill.

(1) Adembannet gand « *Emgleo Breiz* », 1957.

Ne vo ket foar hizio

*Leur-gêr Redon gand ostaleriou tro-dro.
Paotred o sanko peuliu en douar ⁽¹⁾.
Tud o tond d'ar foar gand marhadourez ha loened.
Eun archer.*

AN ARCHER. — Maouez, maouez, da beleh emaoñ o vond gand ho tañvad ?

NAIG. — Da beleh, den mad ? D'ar foar, eveljust.

AN ARCHER. — Ne vo ket foar hizio.

NAIG. — Eo, foar an deñved a vo.

AN ARCHER. — Siwaz deoh ! ne vo ket foar hizio.

NAIG. — Biskoaz kemend-all ! Hag a nevez neuze e kêr !

(YANN o tond dre an tu all gand e vuoh. AN ARCHER a ra kro.)

EUR PAOUR, en eur harr bian, staget outañ eur hi.)

AR PAOUR. — Truez ouz eur paour kêz den mahagnet ha Doue.

Ha Doue ho pennigo er bed all !

NAIG, d'ar PAOUR. — Dal ! gwennege ar chañs, evid ma vo foar an deñved.

AR PAOUR. — Doue ho pêo, itron vad,

Ha chañs deoh da werza ker ho tañvad.

AN ARCHER da YANN. — Da beleh emaoñ o vond gand ho puoh ?

YANN. — D'ar foar.

AN ARCHER. — N'eus ket foar hizio.

YANN. — Foar vo sur, p'emañ an deiz.

NAIG. — P'emañ an deiz.

AN ARCHER, taer. — Ne vo ket foar hizio.

YANN. — C'hwil lavar traou 'vad. N'eo ket al loened a vanko bremaig war ar blasenn.

AN ARCHER, taeroh. — Na saout, na deñved, na tra. Ne vo ket foar hizio. (Kouerien o tond dre an tu all gand loened pennasket. AN ARCHER a red daveto.)

AR PAOUR. — Truez, va breudeur gristen

Ha roit d'ar paour an aluzenn.

YANN, d'ar gouerien. — Oho ! digouezet oh ivez ?

YOUENN gand e ebeul. — Digouezet om. Pe briz ez a al loened ?

(1) An arvest a dremen er bloavez 845, goude emgann Ballon, ma eo trehet ennañ armead Charlez Ar Moal, roue Bro-Hall, gand ar Vretoned, Nomenoe en o fenn...

Ar peuliu emeur o sanko en douar a dalvezo da zavel eur « volz a enor » evid Nomenoe hag e zoudarded, pa zigouezint e kêr Redon...

En abeg da zistro arme Nomenoe eo ez eus kemennet d'an dud ne vo ket foar e Redon an deiz-se, hag e tle an oll chom war ar blasenn « da rei digemer da Nomenoe, evel ma tere, gand youhadennou ha strakadeg daouarn ». Poan o-deus an archerien da lakaad an dud da zenti, avad !

AN ARCHER. — Na priz na loened : ne vo ket foar.

YOUENN, o c'hoarzin. — Hizio emañ foar ar hezeg hag araog eun eur amañ e vo kezekennet ha mirhed, e-leiz, war ar blasenn.

AN ARCHER. — Dond a raint marteze ; gwerzet, avad, ne vint ket. Rag ne vo foar ebed.

YOUENN. — Pe vo foar, pe ne vo ket, me n'on ket chalet : en eur zond e kêr em-eus gwerzet va ebeul da Jakez ar higer.

NAIG. — Gwerzet ha pêet ?

YOUENN. — Pêet e vo mar n'eo ket hoaz. Gwelit : touzet eo ar vlevenn, e kroaz, war dailler al loen ; a-benn eur vunutenn amañ, e touchin va gwenneien.

NAIG, goapauz. — Pe Youenn pe Jakez a vo tizet ? Setu aze eun divinadenn.

AN ARCHER, herr. — Pa Javaran deoh ne vo ket foar. Na kezeg, na tra.

YOUENN. — Ha perag 'ta ?

(Kouerien en tu all.)

YANN, d'ar paour. — Dal ! gwennege ar chañs evid ma vo foar ar zaout.

AR PAOUR. — Doue ho pêo, va den mad, evid hoh aluzenn,
Hag a rabato deoh eur pennad pinijenn.

(Eur gouerieadez gand eur banerad viou.)

MADALEN. — Ouf ! na pegen tomm eo din.

AN ARCHER. — Ha c'hwil, maouez ?

MADALEN. — Eun diner ar vi.

AN ARCHER. — Na diner, na vi. Ne vo ket marhad.

MADALEN. — Marhad vez atao da zeiz ar foar.

AN ARCHER. — Ne vo ket foar hizio. Mond a rin diod o hopal an heveleb tra.

MADALEN. — Chesus va Doue ! Ne vo ket foar ? Koulskoude...
(Selloud a ra ouz an niver braz a dud deut d'ar foar.)

AN ARCHER. — It endro gand ho viou.

MADALEN, o sehi an dour-c'hwec' ouz he zal. — Setu 'ta !

AN ARCHER. — Ya, tomm eo.

MADALEN. — Tomm an amzer ha ponner va fanerad. Viou nao yar o tozvi bemdez epad eizteiz. (AN ARCHER a dro kein. YOUENN a ro gwennege ar chañs d'ar paour.) D'ar gêr ez in, pa vo goullou va faner.

AR PAOUR. — Truez, va breudeur gristen

Ouz eur paour kêz den.

Ne welo biken

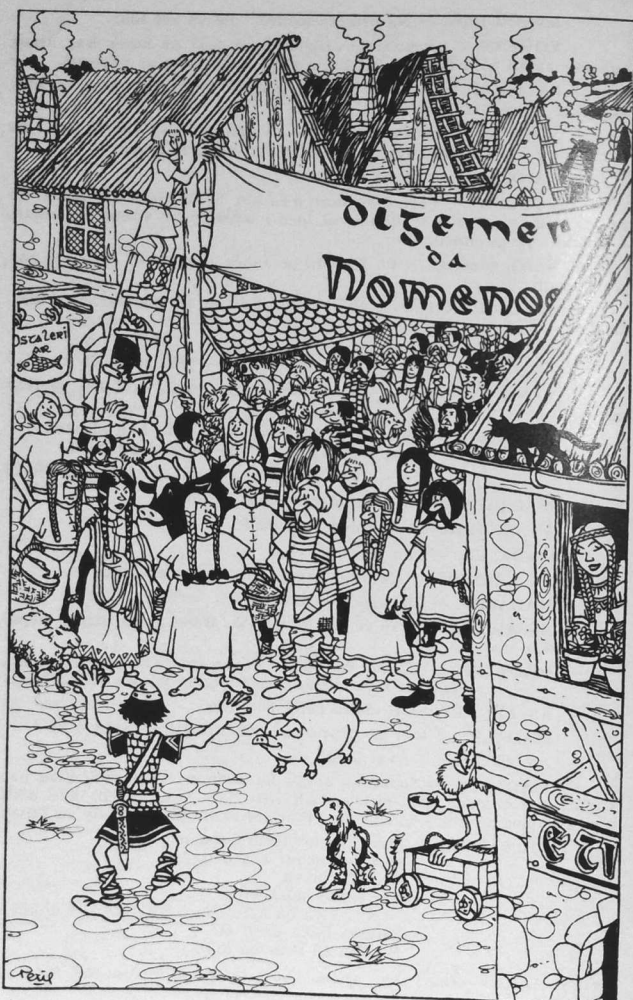
Eur berad skliërijenn.

(An oll a ro dezañ gwennege ar chañs.)

Bennoz Doue deoh oll.

N'ho-po na keuz na koll.

NAIG. — Dal ! eur gwennege hoaz evid ma vo dreistoll foar an deñved.

AR PAOUR. — Doue ho pêo. En ano an Tad, ar Mab hag ar Spered-Santel. (Lavaroud a ra eur bedenn.)

NAIG. — Foar vo !

OLL. — Foar vo !

MADALEN. — Ha marhad !

OLL. — Ha marhad !

FANCH, o tond gand e bemoh. — N'eo ket digor hoaz ar foar ?

AN ARCHER. — Da beleh emaoñ o vond c'hwi ho-taou ?

FANCH. — Va femoh ha me, ni zo deut d'ar foar.

(E-leiz a dud.)

AN ARCHER, kollet gantañ e benn. — Ha c'hwi ? ha te ? ha c'hwi ? ha te ? ha te ?...

OLL, taer. — D'ar foar !

AN ARCHER. — Pa ne vo ket...

MADALEN. — Ne vo ket foar ? Ne vo ket foar ? Setu aze eur ganaouenn !

OLL. — Setu aze eur ganaouenn !

MADALEN. — Perag ne vo ket ?

OLL. — Ha perag ne vo ket ?

AN ARCHER. — Abalamour... Selaouit...

MADALEN. — Henez a zo mezo pe diskiant.

AN ARCHER. — O ! o ! hoh ano, maouez ?

OLL. — Ne vo ket foar ?

AN ARCHER. — Nann ! nann ! nann ! nann ! (Da Vadalen.)

Hoh ano, maouez.

MADALEN. — Da zutal !

AN ARCHER. — O ! o ! o !

OLL. — A ! a ! a !

AN ARCHER. — Amañ ! amañ ! Sikour din !...

Jakez RIOU.

(Nomenoe-oe ! Pez-c'hoari ⁽¹⁾.)

GERIOU HA TROIOU-LAVAR

- **Leur-gêr** : tachenn foran, plasenn (foarlah, marhallah).
- **peul** : piler (pe piller), post, potojenn.
- **Nomenoe** : diazeour rouantelez Vreiz ; aliez ez implijer evid e ano ar stumm, brezonekoh, a **Nevenoe**.
- **eur v/bolz a enor** ; — **bolz** : savadur (e mein, pe e koad, pe gand skourrou) oh ober eun hanter-gelh, eur **w/gwaregenn**, eur **g/kroumenn** a-uz d'eun hent, pe en eur palez, en eun iliz, h.a...
- **kezekenned** : meur a g/kazeg, — mammou-kezeg.
- **mirhed** : meur a v/marh (liester-striz) ; implijet ive : mirhien, mirhier (L.), mirhi, marhou ; liester-dre-raz : kezeg.
- **war e d/tailler** (pe taller) : dioulez, krouzell, lodenn a-dreñv kein eur jao.
- **diner** : pezh-moneiz a wechall.
- **an heveleb tra** : ar menez tra.
- **ho pêo** = ho paeo.

(1) Embannet gand Skrid ha Skeudenn, 1941 ; adembannet gand Emgleo Breiz, 1970.

Ar feunteun zu

An dour a gouez,
goustad,
berad ha berad,
a-hed ar raden gouez.

Didrouz ha lizidour
e virbill an dour
diouz gorre ar bantenn ;
abaoe kantvedou
e kouez a veradou
ingal, ingal, diouz kalon ar garregenn.

Noz ha deiz,
a-hed ar raden leiz,
berad ha berad,
goustad.

Heb trouz ebed
e kouez
a-hed ar raden gouez
en eun naoz re zon evid beza gwelet.

Perag avad e c'hoarvezas,
p'edon va-unan,
e chomis beteg ma nozas
o selloud en estrenvan
ouz an dour o verada ;
ha pa nozas,
e klevis ar garregenn o wada,
a-hed ar raden hir,
berad ha berad.
goustad,
e kalir
an noz.

Jakez RIOU.
(Gwalarn, 1934.)

CERIOU HA TROIOU-LAVAR

- **lizidour** : goustad, gorreg, evel ha pa vefe dieguz, lezireg.
- **ar b/pantenn** : tor, krap, kostez eun dorgenn (pe eun draonienn) ; — amañ : an dorgenn heh-unan.
- **e v/birbill** (pe : **e virvill**) : e verv, e teu er-mêz, pres warnañ.
- **leiz** : glebor warnañ, moest (moeltr).
- **naoz** : kanol striz ma red an dour enni.
- **beteg ma nozas** : ken na oe deut an noz.
- **en estrenvan** : en anken, en enkreiz, evel taget gand eun nehamant braz.
- **kalir** : hanaf sakr (kalir ar beleg) ; — **hanaf** : lestr da lakaad died (dour, gwin, pe all).

TAOLENN

● Tangi MALEMANCHE	1
1. Digouez ar marheg	3
2. Anken am ren, Ankou am doug	8
3. Eur mintin kaer, pa dremenas	11
4. Me eo ar priñs Alan	14
● Fañch AL LAY	15
5. Ar besketerien	17
6. Bilzig e bourz « ar Gwennili »	20
7. Nozvez ar morgazed	23
● Yeun AR GOW	27
8. Foariou Pleiben	29
9. Eur gwall lamm (I)	32
10. Eur gwall lamm (II)	35
11. Fanch-Mari AN UHEL : Soezig	38
● Jakez RIOU	39
12. An torrer-mein	41
13. Ne vo ket foar hizio	44
14. Ar feunteun zu	48

KOMZOM, LENNOM HA SKRIVOM BREZONEG

gand an Dr J. TRICOIRE
(Skeudennoù gand J. TROTREAU)

KENTA LODENN (Evid kregi da zeski ar yez), eul leor 160 pajenn,
moulet e daou liou (diou bladenn ez eus o rei da gleved
danvez ar henteliou) : 18 F (19,65 dre bost).

EIL LODENN (Mad evid brezonegerien o kregi gand studi o yez,
hag evid studieren an eil bloaveziad) ; eul leor 230 pajenn,
moulet e daou liou : 20 F (20,65 F dre bost).

— E gwerz e ti SKOL VREIZ —

**SKOL
VREIZ**

L'ECOLE BRETONNE

**KELAOUENN A GELENNOURIEZ
DAOUVIZIEG**

**Niverenn 27
Here-Du 1971**

Renerez, Merouriez :

Run-Avel - 29 N Plourin-Montroulez
C.C.P. : SKOL VREIZ, 2248-25 Roazon

Komanant : 15 F (evid 6 niverenn).

Komanantou evid ar skoliou : 27 F (2 skw) — 39 F (3 skw) —
49 F (4 skw) — 59 F (5 skw).

Dastumadenn beteg an Niverenn 27 : 40 F.

An niverenn-man : 4 F.